

HOMO DEUS-Yarının Kısa Bir Tarihi

Yuval Noah HARARI

İNSANIN YENİ GÜNDEMİ

Tarihte ilk kez çok yemekten ölen insan sayısı, gıdasızlıktan ölen insan sayısından fazla. 21.yüzyılın başında ortalama bir insanın McDonald's menüleriyle tıkinmaktan ölme ihtimali kuraklık, Ebola virüsü ya da El Kaide saldırısında hayatını kaybetme ihtimalinden çok daha yüksektir.

Yangının olmadığı bir dünya ve bu dünyada bir itfaiyeci olduğunuzu düşünün... İşte şimdi insanlık 21.yüzyılda daha önce hiç duyulmamış bir soruyu kendine sormak zorunda. Bundan sonra neyle oyalanacağız?

İşte, insanlığın gelecekteki gündemini keşfe çıkmadan önce 21.yüzyılın başını daha yakından incelememiz gerekecek.

Biyolojik Yoksulluk Sınırı

Geçtiğimiz yüzyıldaki teknolojik, ekonomik ve siyasi gelişmeler, giderek güçlenen bir güvenlik ağı yaratmayı başarmış ve insan evladını biyolojik yoksulluk sınırı altında yaşamaktan kurtarmıştır. Çeşitli bölgelerde zaman zaman kitlesel kıtlıklar yaşansa da bunlar istisna olarak kalmakta ve doğal afetlerden çok siyasetin bir sonucu olarak karşımıza çıkmaktadır. Dünyada artık doğal kıtlıklar kalmadı, sadece siyasi kıtlıklar var. Eğer Suriye, Sudan ya da Somali'de insanlar açlıktan ölüyorsa, bu bazı siyasetçiler böyle istediği için oluyor.

AIDS'in yol açtığı korkunç sonuçlara ve sıtma benzeri bulaşıcı hastalıklar yüzünden her yıl ölen milyonlara rağmen, salgınlar geçtiğimiz bin yıla karşılaştırıldığında insan sağlığı için çok daha küçük bir tehdit oluşturuyor. İnsanların büyük bir kısmı bulaşıcı olmayan kanser ya da kalp hastalıkları gibi rahatsızlıklar sonucu ya da yaşlılıktan hayatını kaybediyor.

Yeni bir Ebola salgınının patlak vermeyeceğinden ya da bilinmeyen bir grip türünün dünyayı kasıp kavurarak milyonları yok etmeyeceğinden emin olmasak da, artık böylesine bir durumu engellenemez doğal bir felaket olarak görmeyeceğimiz aşikar.

İnsan evladının doğal salgınlar karşısında çaresiz kaldığı çağ, muhtemelen sona erdi. Ne var ki o günleri mumla arayabiliriz!

Orman Kanunu Çiğnemek

Savaşların da sonu yakın. Tarih boyunca insanlar savaşların varlığını hep kanıksadı, oysa barış sadece geçici ve kırılgan bir durumdu.

20.yüzyılda ölümlerin sadece %5'inin, 21. Yüzyıldaysa küresel çaptaki ölümlerin sadece %1'inin nedeni şiddetti. 2012'de tüm dünyada ölen 56 milyondan yalnızca 620 bini (120 bin kadarı savaşlarda, 500 bini ise bireysel suçlarla) şiddet yüzünden hayatını kaybetti. Bunun yanında 800 bin kişi intihar ederken 1,5 milyonu da şeker hastalığından yitirdi yaşamını. Görünen o ki artık ŞEKER BARUTTAN daha tehlikeli.

Önceden altın madenleri, buğday tarlaları ve petrol kuyuları gibi maddi varlıkları temel zenginlik kaynağıyken, bugün en büyük zenginlik kaynağı BİLGİ haline geldi. Savaşla petrol kuyularını ele geçirebilirsiniz ama bilgiyi bu yolla elde edemezsiniz. Bilgi en önemli iktisadi kaynak haline geldikçe savaşların karlılığı da azaldı ve savaşlar, hâlâ eski usul hammadde ekonomileriyle yürüyen Ortadoğu ve Orta Afrika gibi belirli bölgelerle sınırlanmaya başladı.

Sonuçta “barış” kelimesi yeni anlamlar kazandı. Geçmiş nesiller barışı savaşın geçici yokluğu olarak değerlendiriyordu. Bizse bugün barışa savaşın mantıksızlığı olarak bakıyoruz.

Geçtiğimiz yetmiş yılda insanlık sadece Orman Kanununun değil, Çehov Kanununun da yıkılabileceğini kanıtladı. Anton Çehov’un meşhur sözündeki gibi ilk sahnede görülen silahın üçüncü sahnede patlaması kaçınılmazdır. Tarih boyunca kral ve imparatorlar yeni bir silah edindiklerinde, er ya da geç şeytana uyar ve o silahı kullanırlardı. Ne var ki 1945’den bu yana, insanlık bu dürtüye karşı gelmeyi öğrendi. Soğuk Savaş döneminde ortaya çıkan pek çok silah patlamadı. Artık atılmamış bombalar, fırlatılmamış füzelerle dolu bir dünyada yaşamaya alıştık hem Orman Kanununun hem de Çehov Kanunu çiğnemekte ustalaştık. Bir gün bu kanunlar yeniden hüküm sürerse bu kaderimizde yazdığı için değil kendi hatalarımız yüzünden olacak.

Terör ciddi maddi zarar vermektense korku salarak işler. Teröristlerin çoğu zaman bir orduyu yenecek, bir ülkeyi işgal edecek ya da şehirleri ortadan kaldıracak güçleri yoktur. 2010’da tüm dünyada obezite ve obeziteye bağlı hastalıklar toplamda 3 milyon insan ölümüne neden olurken, terör birçoğu gelişmekte olan ülkeleri 7697 kişinin canına mal olmuştur. Sıradan bir ABD vatandaşı ya da Avrupalı için Coca-Cola, El-Kaide’den çok daha ciddi bir tehdittir.

Terör büyük bir zücaciye dükkânını dağıtmaya niyetli bir sineğe benzer. Sinek güçsüzdür, tek başına bir fincanı bile hareket ettiremez. Bu yüzden kendine bir boğa bulur, kulağına girer ve vızıldamaya başlar. Boğa korku ve öfkeyle çıldırıp dükkânı altüst eder.

Geçtiğimiz on yılda Ortadoğu’nun başına gelen de bundan ibaret. Radikal İslamcıların Saddam Hüseyin’i alt etmesi mümkün değildi. 11 Eylül saldırılarıyla kışkırttıkları ABD, onların yerine Ortadoğu dükkânını yerle bir etti. Şimdi de enkazın içinden yeşeriyorlar, ortaçağ günlerine sürükleyip Orman Kanununu geri getirmek isteyen teröristler aslında bunu gerçekleştiremeyecek kadar zayıflar. Bizi kışkırtsalar da nihayetinde her şey bizim tepkilerimizde bitiyor. Orman Kanunu yeniden yürürlüğe girerse bunun suçlusu terör olmayacak.

Tarih boşluk kabul etmez. Kıtık, salgın ve savaşlar azalıyorsa, insanlığın bunların yerini alacak başka gündemleri olacaktır. Peki 21.yüzyılda insanlığın gündeminde kıtlık, salgın ve savaşların yerini hangi meseleler alacak?

Bundan sonra insanlık neyle uğraşacak? Kıtığı, salgınları ve savaşları engellediğimiz için birazcık tatmin olup halimize şükrederek ekolojik dengeyi korumaya da çalışacak mıyız? Şüphesiz en mantıklı ihtimal

bu olsa da insan türü büyük ihtimalle bu yolu izlemeyecek.

İnsanlar nadiren ellerindekiyle yetinmeyi biliyor. İnsan aklı hemen hemen her zaman kanaat etmek yerine daha fazlasını arzuluyor. İnsanlar hep daha iyinin, daha fazlanın ve daha lezzetlinin peşindeler.

Başarı, hırsı ve açgözlülüğü beraberinde getirir; yeni başarılarımız bizi daha cüretkâr hedefler koymaya yönlendiriyor. Eşi benzeri görülmemiş refah ve sağlık seviyeleriyle uyum içinde yaşamayı garantilediğimize göre, insanlığın yeni hedefi ölümsüzlük, mutluluk ve tanrısallık olacak gibi duruyor. Açlık, hastalık ve şiddetten kaynaklanan ölümleri azalttığımıza göre artık yaşlanmanın, hatta bizatihi ölümün üstesinden gelmeye çalışabiliriz. İnsanları küçük düşürücü sefaletten kurtardığımıza göre artık onları mutlu etmeyi amaçlayabiliriz. İnsanlığı hayatta kalma mücadelesinde yukarı taşıdık. Şimdi artık insanları tanrı mertebesine yükseltmek için çalışıp *Homo sapiens*'i **Homo deus**'e¹ dönüştürebiliriz.

PayPal'in kurucularından Peter Thiel, yakın zamanda sonsuza kadar yaşamayı planladığını itiraf etti. "*Bence ölümlle yüzleşmenin üç yolu vardır,*" diye açıklayan Thiel, "*Kabullenebilirsiniz, inkâr edebilirsiniz ya da savaşabilirsiniz. Toplumumuzun ağırlıklı olarak kabullenen ya da inkâr edenlerden oluştuğunu düşünüyorum.*"

Kimi uzmanlar 2200, kimileriye 2100 yılında insanların ölümü yeneceğine inanıyor. 2050'de sağlıklı bir bedene ve sağlam bir banka hesabına sahip herkesin, her on yılda bir kefeni yırtarak ölümsüzlük şansını yakalayabileceği düşünülmemekte!

Belki de ortalama yaşam süresini iki katına çıkarmak gibi daha mütevazî hedeflerle başlamalıyız. 20.yüzyılda ortalama yaşam süresini neredeyse ikiye katlayarak kırktan yetmişe yükselttik; demek ki 21. Yüzyılda bir kez daha katlayarak yüz elliye çıkarabiliriz. Ölümsüzlüğe şimdilik erişemezsek de insan toplumu için devrimsel nitelikte bir değişim olacaktır bu. Başlangıçta aile yapısı, evlilikler, çocuk ve ebeveyn ilişkileri değişecektir. Bugün insanlar hâlâ "ölüm ayırana dek" evli kalmayı umarak ve çocuk yapıp yetiştirmek üzere kuruyorlar yaşamlarını. 150 yıllık ömrü olan birini hayal edin. Kırklı yaşlarında evlense bile yaşayacak 110 yılı daha olacak.

Bir evliliğin yüz on yıl sürmesini beklemek sizce de gerçekçi mi? Katı Katolikler bile duraksayacaktır bu konuda. Günümüzde giderek yükselen, birden çok evlilik gerçekleştirme eğilimi daha da hız kazanacak gibi görünüyor. Kırklarında iki çocuk sahibi olan bir kadın, yüz yirmi yaşında çocuklarını nasıl büyüttüğünü sadece hayal meyal anımsayabilecek. Bu şartlar altında nasıl bir çocuk-ebeveyn ilişkisi geliştirilebileceğini öngörmek gerçekten çok zor.

Bir de profesyonel kariyerleri ele alalım. Bugün yirmilerimizde öğrendiğimiz bir meslek dalında hayatımız boyunca çalışacağımızı varsayarız. İlerleyen yaşlarda da öğrenmeye devam ederiz ama genel olarak yaşamı, eğitim dönemini takip eden çalışma dönemleriyle ayırırız. Yüz elli yaşına merdiven dayayabileceğiniz, hem de her gün yeni teknolojilerle

¹ (Lat.) **Deus**: Tanrı, ilah. Yazar insan türünün bilimsel adı *Homo sapiens* ile bir kelime oyunu yaparak **Homo deus (tanrı insan)** terimini türetiyor. -çn

sarsılan bir dünyada bu ayırım anlamsız olacaktır. İnsanlar çok daha uzun kariyerlere sahip olurken, doksanlarında bile kendilerini yenilemek ve geliştirmek zorunda kalacaklar.

Öte yandan altmış beş yaşında emekli olamayacaklarına göre, yeni fikirleri ve heyecanları olan yeni nesillere de yer açılmayacak.

Siyasi alandaysa daha netameli sonuçları olacaktır bu durumun. Putin'in olduğu yere doksan yıl daha kazık çakacak olmasına ne buyurulur? Yeniden değerlendirince, insanlar yüz ellili yaşlarına değin yaşasalardı eğer, Stalin bugün yüz otuz sekiz yaşında hâlâ sapsağlam Moskova'yı yönetiyor olurdu. Mao yüz yirmi üç yaşında orta yaşlı bir adamken, Prenses Elizabeth tahtı yüz yirmi bir yaşındaki VI. George'tan devralabilmek için eli kolu bağlı bekliyor olurdu. Oğlu Charles'sa sırasını 2076 yılına kadar bekleyecekti.

Mutluluk Hakkı

Epikür, tanrılara tapmanın zaman kaybı olduğunu, ölümden sonrasının olmadığını ve mutluluğun hayatın tek gerçek amacı olduğunu savunur. Antik dönemde çoğu insan Epikürcülüğü reddetmiş olsa da onun fikirleri bugün geçerli hale gelmiştir. Öteki dünyaya karşı duyulan şüphe, insanların sadece ölümsüzlüğü değil dünyevi mutluluğu aramaya da yönlendirmiştir. Sonsuza kadar sürecek bir çileyle yaşamayı kim ister ki?

Bizi mutlu edenin amacın kendisinin değil de ona varırken yürüdüğümüz yol olduğunu düşünen kimileri, durumun o kadar da kötü olmadığını iddia edebilirler. Everest'e tırmanmak tepesinde durmaktan daha tatmin edicidir, flört ve ön sevişme orgazmın kendisinden daha heyecanlıdır, çığır açan bir deneyi yürütmek ödüller ve tebriklerden daha ilginç olabilir.

Günümüzde insanlar biyokimyasal çözümlere daha çok ilgi duyuyorlar. Himalayalar'daki rahipler ya da fildişi kulelerdeki düşünürler ne derse desin, büyük kapitalistler için mutluluk hazdır, bu kadar. Bilimsel araştırmalar ve piyasalar bu hedefe kilitlenmiş, her yıl daha iyi ağrıkesiciler, yeni tatlar, daha rahat yataklar, daha çok bağımlılık yapan akıllı telefon oyunları geliştiriyor; böylece otobüs beklerken bir an bile sıkılmıyoruz.

Tüm bunlar da yeterli olmayacaktır. *Homo Sapiens* daimî hazlar deneyimlemeye uyumlu olarak evrimleşmediğinden dondurmalar ve akıllı telefon oyunları da yeterli gelmeyecektir. Biyokimyamızı değiştirmemiz, zihin ve bedenlerimizi yeniden yaratmamız gerekecektir.

Gezegenin Tanrıları

Hazzın ve ölümsüzlüğün pesinde koşan insanlık, sahiden de tanrılar katına yükselmeye çalışıyor. Sadece ilahi olduğu için değil, yaşlılık ve ıstırabın üstesinden gelebilmesi, biyolojik temelleri üzerinde tanrısal bir kontrol edinmesini gerektirdiği için. Ölümü ve acıyı sistemimizden çıkarabilecek güce sahip olduğumuzda organlarımızı duygularımızı ve zekâmızı da binlerce farklı şekilde dilediğimizce yönlendirebileceğiz. Herkül'ün gücünü, Afrodite'in şehvetini, Athena'nın bilgeliğini, Dionysos'un deliliğini ya da istediğiniz her neyse onu satın alabilirsiniz. Şimdiye kadar, insan gücü genel olarak dış araçların geliştirilmesiyle artıyordu. Gelecekte bu, insan bedeni ve zihninin bir üst sürüme yükseltilmesine ya da

doğrudan kullandığımız araçların birleşmesine bağlı olarak artacak olabilir.

İnsanları tanrı mertebesine yükseltmek muhtemel üç şekilde ilerleyebilir: Biyoloji mühendisliği, siborg mühendisliği ve organik olmayan varlıkların mühendisliği.

Biyoloji mühendisliği organik bedenlerimizin kapasitelerini fark etmekten tamamen uzak olduğumuz anlayışından yola çıkar. Biyomühendislik doğal seçilimin bütün hünerini sergilemesini sabırla beklemeyecektir. Biyomühendisler eski Sapiens bedeninin genetik kodunu baştan yazacak, beyindeki devreleri yeniden bağlayacak, biyokimyasal dengesini değiştirecek, hatta yeni uzuvlar geliştirecektir. Sapiens türü olarak nasıl *Homo erectus*'tan farklıysak, bizden de o kadar farklı ve yeni küçük "tanrıçıklar" üretecekler.

2015'in başında, Stockholm'deki yüksek teknoloji merkezi Epicenter'daki birkaç yüz çalışanın ellerine mikroçipler yerleştirildi. Pirinç tanesi büyüklüğündeki bu çipler, bugün kişisel güvenlik bilgilerini sakladığı işçilerin ellerini sallayarak kapıları açmalarını ya da fotokopi makinelerini çalıştırmalarını sağlıyor. Yakında bu yöntemle ödeme yapabilmeyi de umuyorlar.

Eski tarım toplumlarındaki birçok din, metafizik sorulara ve ölümden sonraki yaşama şaşırtıcı derecede ilgisizdir. Bunun yerine tarım üretimini arttırmak gibi oldukça gündelik dertlere odaklanırlar. Bu nedenle Eski Ahit'te tanrı *asla* ölümden sonra cezalandırmaktan bahsetmez, ödülleri vaat etmez. İsrailoğulları'na, "[...] Size bildirdiğim buyruklara iyice kulak verirsiniz [...] ülkenize ilk ve son yağmuru vaktinde yağdıracağım. Öyle ki tahılınızı, yeni şarabınızı, zeytinyağınızı toplayasınız. Tarlalarda hayvanlarınız için ot sağlayacağım, siz de yiyip doyacaksınız. Sakının, ayartılıp yoldan çıkmayacaksınız; başka ilahlara tapmayacaksınız, önlerinde eğilmeyesiniz! Öyle ki, Rab size öfkelenmesin; yağmur yağmasın, toprak ürün vermesin diye gökleri kapamasın; size vereceği verimli ülkede çabucak yok olmayasınız," (Yasa'nın Tekrarı 11: 13-17). Bugün bilim insanları Eski Ahit'in tanrısından çok daha iyisini yapabiliyor. Yapay gübreler, endüstriyel böcek ilaçları ve genetiğiyle oynanmış tohumlar sayesinde tarım üretimi, kadim çiftçilerin tanrılarından beklentilerini katbekat aşıyor. Sıcaktan kavrulan İsrail devleti artık kızgın bir ilahın gökleri kapayıp tüm yağmuru durduracağından korkmuyor; bilakis yakın zamanda Akdeniz kıyılarına kurdukları tuzdan arındırma tesisleri sayesinde içme suyunu denizden karşılayabiliyor.

Bugüne dek, geçmişin tanrılarıyla rekabet edercesine, daha da gelişkin araçlar yaparak yarışuyorduk. Çok da uzak olmayan bir gelecekte kadim tanrıları sadece araçlarıyla değil, bedensel ve zihinsel yetileriyle de aşabilecek süper insanlar yaratabiliriz. Ne var ki o noktaya ulaştığımızda, ilahlık bizim için sanal gerçeklik kadar sıradan olacaktır; çantada keklik bir harikalar harikası.

İnsanlar beklenenden daha uzun süre yaşıyor ve emeklilikleriyle tıbbi tedavi masraflarını karşılamaya yetecek para yok. 70'li yaşlar yeni 40'lar olmaya başladıkça, uzmanlar emeklilik yaşını yükseltmeyi ve iş piyasasının tamamını yeniden yapılandırmayı öneriyor.

Yükseltme ve geliştirmeyi, iyileştirmeden ayırabilecek net bir çizgi bulmak zordur. Tıp çoğu zaman normun dışında kalan insanları kurtarmak için yola çıksa da aynı bilgi normali aşmak için de kullanılıyor.

Viagra tansiyon problemleri için ortaya çıkmış bir ilaken, Pfizer'i oldukça şaşırtarak cinsel iktidarsızlığa are oldu.

Milyonlarca erkek yeniden cinsel yetilerine kavuşurken, hiçbir sorunu olmayanlar, aynı ilacı normali aşmak ve daha önce sahip olmadıkları cinsel gücü elde etmek için kullandılar.

Bazı ilaçlar üzerinden anlatabileceğimiz benzeri hikayeler aynı zamanda tüm bir tıp tarihinin öyküsüdür. Modern plastik cerrahi I. Dünya Savaşı sırasında, Aldershot askeri hastanesinde Harold Gillies yüz hasarlarını tedavi ederken ortaya ıktı. Savaştan sonra cerrahlar aynı tekniklerin son derece sağlıklı ama çirkin burunları daha güzel numunelere dönüştürebildiğini fark etti. Plastik cerrahi hâlâ hasta ve yaralıları yardım etmeye devam etse de bir o kadar da estetik operasyonlara odaklanmaya başladı. Bugünlerde plastik cerrahlar sağlıklı olanı tedavi edip zengini gzelleştirdikleri özel kliniklerde milyonlar kazanıyor.

Aynı süreç genetik mühendisliğinde de gözlemlenebilir.

Mutasyonlar sık karşılaşılan risklerdir. Herkesin DNA'sında zararlı mutasyonlar ve risk barındıran aleller bulunabilir. Eşeyli reme bir piyango bileti gibidir. (nl ve muhtemelen uydurma bir anekdot, Nobel dll Anatole France'la güzeller güzeli yetenekli dansçı Isadora Duncan'ın 1923'teki buluşmasını anlatır. O dönemdeki popüler insan ırkının ıslahı hareketini tartışırken Duncan, "*Benim gzelliğim ve senin zekana sahip bir ocuk düşünsene!*" dediğinde France yanıtlar: "*Tabii, ama ya benim gzelliğim ve senin zekanı alırsa ne olur bir düşünsene.*")

O zaman neden bu piyangoya biraz müdahale etmeyelim? Birden fazla yumurta dlleyerek en iyi kombinasyonu seçelim. Kök hücre araştırmaları bir kez ucuz ve sınırsız insan embriyosu sağlamayı başarırsa, kendi DNA'nızı taşıyan, son derece doğal, hiçbir genetik mühendisliğe maruz kalmamış ihtimaller arasından en uygun bebeği seçebilirsiniz. Bu işlemi birkaç nesil devam ettirdiğinizde, kolaylıkla süper insanlardan oluşan bir toplum (ya da tüyler ürpertici bir distopya) kurabilirsiniz.

21.yüzyılın üç temel gündemi, "**lmszlk, Mutluluk, Tanrısallığa erişme**" gibi görünmektedir.

Homo Sapiens kendisinin de bir hayvan türü olduğu gerçeğini unutmak için elinden geleni yapıyor. Ancak kendimizi tanrılara döndürmeye çalışırken nereden geldiğimizi de hatırlamak hayati önem taşır. Çünkü hayvan-insan ilişkisi, gelecekte süper insanlarla insanlar arasında kurulacak ilişkiye en yakın model olma özelliği taşır.

Sperzeki siborgların etten kemikten, sıradan insanlara nasıl davranacağını mı merak ediyorsunuz? İnsanların daha az zeki hayvan akrabalarına nasıl davrandığıyla başlamak sağlıklı olabilir. Mükemmel bir benzetme olmasa da hayal etmek yerine gerçekten gözlemleyebileceğimiz en iyi model budur.

Hümanizm pek de uzun sayılmayacak bir süredir, 300 yıldan beri dünyada hakimiyetini sürdürüyor. Firavunlar Mısır'ı üç bin yıl, Papalık ise Avrupa'yı bin yıl yönetti. II. Ramses döneminde bir Mısırlıya bir gün Firavunların yok olacağını söyleseydiniz, muhtemelen dehşete kapılıp, *“Nasıl Firavunsuz yaşarız? Düzen, barış ve adaleti kim sağlar?”* Ortaçağda insanlara tanrının öleceğini söyleseydiniz korku içinde, ***“Nasıl tanrısız yaşarız? Hayatımıza kim anlam verip bizi kıyametten koruyacak?”*** diye feryat etmezler miydi?

Geçmişe bakınca, birçokları firavunların düşüşü ve tanrının ölümünü olumlu gelişmeler olarak görüyor. Belki de hümanizmin çöküşü de aynı derecede hayırlara vesile olur. İnsanlar bilinmeyenden korktukları için değişimden kaçınırlar. Ancak ***tarihin tek değişmezi, her şeyin değiştiğidir.***

HOMO SAPIENS DÜNYAYI FETHEDİYOR

Atadan Kalma İhtiyaçlar

Tüm içgüdü, istek ve duyguların hayatta kalma ve üremenin evrimsel baskılarını yönetmek için şekillendiği kesinlikle doğrudur. Ancak bu baskılar bir anda ortadan kalksa bile onları şekillendiren içgüdü, istek ve duygular beraberinde hemen yok olmazlar. En azından aniden yok olmazlar. Artık hayatta kalmak ve üremek için işlevsel olmasalar da hayvanın öznel deneyimini biçimlendirmeye devam ederler. Hem hayvanlar hem de insanlar için seçilimin baskılarını neredeyse bir gecede değiştiren tarım fiziksel, duygusal ve sosyal ihtiyaçları değiştiremedi. Evrim tabii ki hiçbir zaman yerinde saymıyor ve tarımın gelişmesinden bu yana geçen 12.000 yıldır insanları değiştirmeye devam ediyor. Örneğin Avrupa ve Batı Asya'daki insanlar inek sütünü sindirebilme yetisi geliştirirken artık insanlardan korkmayan inekler de vahşi atalarından çok daha fazla süt üretebiliyor. Ne var ki bunlar yüzeysel değişimler. İnekler ve insanların derinlerdeki duygusal ve duygusal yapıları Tas Devri'nden beri ciddi bir değişim göstermedi.

Modern insanlar tatlıyı neden bu kadar seviyor dersiniz? 21.yüzyılın başında insanlar hayatta kalmak için çikolata ve dondurmaya beslenmek zorunda değildi ancak Tas Devri'ndeki atalarımızın bir meyve ya da bal bulduklarında yapmaları gereken en akıllıca şey yiyebildikleri kadar çok tatlı yemektir. Neden gençler dikkatsiz araç kullanır, kavgaya karışır ya da internette gizli bilgileri hacklemeye çalışır? Çünkü bugün manasız hatta yararsız görünen tüm bu arkaik genetik kararlar, 70 bin yıl önce evrimsel olarak çok gerekliydi. Bir mamutun pesinde hayatını tehlikeye atarak korkusuzca koşabilen genç bir avcı, tüm rakiplerini eleyerek yöredeki güzelin gönlünü çalabilirdi; şimdiyse elimizde sadece bu maço genler kaldı.

Sonuçta aynı evrimsel mantık, insanlar tarafından kontrol edilen çiftliklerdeki ineklerin, boğaların ve sığırların da yaşamlarını şekillendiriyor.

Yakın dönemde, yaşambilimleri alanında çalışan bilim insanları, duyguların şiir yazdıran ya da senfoni besteleyen gizemli, ruhani bir olgu olmadığını keşfettiler. Bilakis, duyguları memelilerin hayatta kalmasını ve üremesini sağlayan hayati biyokimyasal algoritmalar olarak görmeye başladılar. Peki bu ne anlama geliyor? Önce algoritmanın ne olduğunu

açıklayarak başlayalım.

"**Algoritma**" hâlihazırda dünyamızdaki en önemli kavramlardan biridir.

Bir algoritma kurmak, sorun çözmek ve karara varmak amacıyla kullanılan bir dizi metodolojik adımdır. Algoritma belirli bir hesaplama yöntemi değildir, daha çok hesap yaparken kullanılan metottur. Örneğin iki sayının ortalamasını almak istediğinizde, basit bir algoritma kullanırsınız.

Algoritmaya göre, "*Birinci adım, iki sayıyı topla. İkinci adım, toplamı ikiye böl,*" 4 ve 8 rakamlarının ortalamasını aldığınızda 6 elde edersiniz; 117 ve 231'i seçtiğinizde ortalamanın 174 olduğunu görürsünüz.

Daha karmaşık bir örnek olarak yemek tariflerini gösterebiliriz. Bir sebze çorbası hazırlamanın algoritması şöyle ilerleyebilir:

- 1.Yarım bardak yağı bir tencerede ısıt.
2. Dört soğanı ince ince doğra.
3. Soğanlar pembeleşene kadar pişir.
- 4.-Üç patatesi 'küp küp kesip tencereye at.
5. Lahanayı şeritler halinde kesip tencereye ekle.

Ve bu böyle devam eder. Aynı algoritmayı defalarca tekrar her seferinde farklı sebzeler kullanıp farklı çorbalar elde edebilirsiniz. Ancak algoritma aynı kalır.

Tarif kendi kendine çorba yapamaz elbette. Tarifini okuyup adımları takip etmek için birine ihtiyaç duyarsınız. Ancak bu algoritmayı otomatik olarak takip eden bir makine de tasarlayabilirsiniz. Makineye suyu, sebzeleri ve elektriği verdiğinizde, çorbayı hazırlayacaktır. Çorba yapma makinelerine pek rastlanmasa da içecek hazırlayan otomatları bilirsiniz. Bu makinelerin bozuk para için bir girişi, içeceği verdiği bir bölümü ve sıra sıra butonları vardır, ilk sırada kahve ve çay seçenekleri; ikinci sırada şekerli, az şekerli ve şekerli; üçüncüdeyse sütsüz, sütlü ve soya sütlü seçenekleri bulunur. Makineye yaklaşan kişi para girişine bozukluklarını atar, "kahve", "az şekerli" ve "süt" yazan butonlara basar. Çalışmaya başlayan makine belirlenmiş adımları takip eder. Bardağa kahveyi ve kaynar suyu ekler, biraz şeker ve süttten sonra "Çın!" sinyalini verir, işte size bir bardak kahve. Bu bir algoritmadır.

Geçtiğimiz yıllarda, biyologlar butonlara basıp kahve içen insanların da bir algoritma olduğuna kanaat getirdiler. Şüphesiz, otomattan daha karmaşık bir algoritma olsa da, insan da bir algoritmadır

Otomatları kontrol eden algoritmalar, mekanik dişliler ve elektrik devreleriyle çalışır. İnsanları kontrol eden algoritmalarsa tıpkı insanların inekleri, babunları, samurları ya da tavukları kontrol ettiği gibi duyu, duygular ve düşüncelerle işler.

İnsanın Alametifarikası

İnsanların ruhları sonsuzlukta yaşarken hayvanların bedenlerden ibaret olduğu inancı hukuki, siyasi ve ekonomik sistemlerimizin temelini oluşturur. İnsanların yemek için, hatta bazen sadece eğlence için hayvanları öldürmesinin kabul görmesi, durumun vahametini anlamak

adına iyi bir örnektir.

Ancak son dönemlerin bilimsel keşifleri açıkça bu tektanrıci mitin aksini iddia ediyor. Tek tanrılı dinlerin de öne sürdüğü gibi **hayvanların ruhları yok**; laboratuvar deneyleri de mitin bu kısmını doğruluyor. Tüm çalışmalar ve titiz incelemelerin sonunda inekler, fareler ya da Hint şebeklerinde herhangi bir ruh belirtisinin izine bile rastlanamadı. Ne var ki aynı laboratuvar deneyleri, bu tektanrıci mitin birincil önermesini, yani **insanların ruhu olduğu iddiasını da çürütüyor**.

Bilim insanları *Homo sapiens*'i on binlerce tuhaf deneye tabi tutup, kalbimizin her kösesine, beynimizin her kıvrımına bakmalarına rağmen, bu zamana değin büyümlü bir özellik tespit edemediler. Tıpkı inekler gibi Sapiens'in de ruhu olduğuna dair tek bir kanıt bile mevcut değil. Bildiklerimiz bununla sınırlı olsaydı bilim insanlarının araştırmaya devam etmesi gerektiğini savunabilirdik. Bir ruh bulamadıklarına göre belki de yeterince iyi araştırmamışlardı. Ancak **yaşambilimleri sadece yeterli delil bulunamadığından değil, ruh inancı evrimin temel kanunlarıyla çeliştiği için ruhun varlığından şüphe duyar**. Evrim teorisinin tek tanrıya inanan dindarlar arasında yarattığı nefretin nedeni işte bu çelişkidir.

Okulların iyi bir evrim teorisi eğitimi vermediği ortada. Buna rağmen tutucu dindarlar hâlâ evrimin öğretilmemesi gerektiğini savunuyor. Öte yandan tüm organizmaların birer çeşit **üst akıl** (diğer bir ifadeyle tanrı) tarafından yaratıldığını savunan akıllı tasarım teorisinin çocuklara mutlaka öğretilmesini talep ediyorlar: *"İki teoriyi de öğretin, çocuklar kendileri karar versin."*

Görecelilik Kuramı el üstünde tutulan inançlarımızın hiçbirleriyle çelişmediği için kimseyi kızdırmıyor, çoğu insan zaman ya da uzayın mutlak ya da göreceli olup olmadığıyla zerre ilgilenmiyor. Zaman ve uzayı bükebileceğinizi düşünüyorsanız, buyurun tabii. Dilediğiniz gibi bükmeye çalışabilirsiniz, kime ne? Lakin Darwin ruhlarımızı elimizden aldı. Evrim teorisi yeterince kavrandığında ruhun olmadığı gerçeğini kabullenmek kaçınılmazdır. Dindar bir Hristiyan ya da Müslüman biri için olduğu kadar, laik ve herhangi bir inanç sistemine dahil olmayanlar için de ölümden sonra baki kalacak sonsuz bir öz fikrinden vazgeçmek oldukça korkutucu olsa gerek.

"Birey" kelimesinin İngilizce karşılığı olan "individual," bölmek anlamına gelen "divide" sözcüğünün "in" olumsuzluk ekiyle birleşmesinden oluşur ve tam anlamıyla "bölünemez olanı" ifade eder. Bölünemeyen bir "individual" olduğumu söylemek, benliğimin bir araya getirilmiş parçalardan oluşmadığını, aksine bütüncül bir varlık olduğunu ifade eder.

Yaşamın Dengesi

Modern bilimin ilk öncüleri ışığın hareketini açıklamaya çalışırken tüm evrenin eter adındaki bir maddeyle dolu olduğunu öne sürmüş ve ışığın eter dalgaları olduğunu düşünmüşlerdi. Zaman içinde eterin varlığına dair hiçbir kanıt bulunamayınca ışık hakkında yeni ve daha iyi teoriler ürettiler. Sonuç olarak eter bilimin çöplüğünü boyladı.

Aynı şekilde insanlar binlerce yıl boyunca çeşitli doğal olguları açıklamak için tanrıyı kullandılar. Neden şimşek çakar? Tanrı istediği için.

Neden yağmur yağar? Tanrı istediği için. Yeryüzünde hayat nasıl başladı? Tanrı bahşetti. Geçtiğimiz yüzyıllarda bilim insanları Tanrı'nın varlığına dair hiçbir deneysel kanıt bulamazken şimşekler, yağmur ve hayatın başlangıcına dair detaylı açıklamalar konusunda hayli gelişmeler kaydettiler. Geline nokta, felsefenin birkaç alt dalı dışında, bağımsız değerlendirmeye tabi hiçbir bilimsel yayın Tanrı'nın varlığını ciddiye almıyor. Tarihçiler müttefiklerin II. Dünya Savaşı'nı tanrının yardımıyla kazandığını iddia etmediği gibi ekonomistler de 1929 krizi konusunda Tanrı'yı suçlamıyor, jeologlar tektonik tabakaların hareketlerini açıklamak için Tanrı'ya sığınmıyor.

Ruhu da benzer bir kader bekliyordu. Binlerce yıl boyunca insanlar tüm davranışlarımız ve kararlarımızı ruhun şekillendirdiğine inanıyordu. Ancak ruhun varlığını destekleyen hiçbir kanıt bulunamazken, başka teorilerin güç kazanmasıyla birlikte yaşam bilimleri ruh kavramını da tarihin tozlu sayfalarına gönderdi. Pek çok biyolog ve doktor kişisel olarak hâlâ ruhun varlığına inanıyor olabilir ama bilimsel bir yayında bu inancını tartışmayacaktır.

Zihnin de ruh, Tanrı ve eterle birlikte bilim tarihinin tozlu sayfalarında yerini almasının vakti gelmiş olabilir mi? Sonuçta henüz kimse mikroskop altında acıyı ve sevgiyi gözlemleyemese de bu duygular için öznel yorumlara yer bırakmayan detaylı biyolojik açıklamalar yapabiliyoruz. Ne var ki zihinle ruh arasında (tıpkı zihinle Tanrı arasında olduğu gibi) ciddi bir fark var: Ebedi ruhun varlığı tamamen bir varsayımken, acı deneyimi doğrudan hissedilebilir ve elle tutulabilir bir gerçekliktir.

Bilinç belirli beyin süreçlerinin gereksiz biyolojik bir yan ürünüdür. Jet motorları gürlere çalışır ama gürlü uçanın ilerlemesini sağlayamaz. İnsanların karbondioksite ihtiyacı yoktur ama her nefeste havaya karbondioksit salarız. Benzer şekilde bilinç de karmaşık sinir ağlarının ateşlemesi sonucu ortaya çıkan bir tür zihinsel kirlilik olabilir; hiçbir işe yaramaz, sadece vardır. Eğer bu yaklaşım doğruysa milyonlarca yıldır milyarlarca yaratığın çektiği acı ve yaşadığı haz, sadece zihinsel bir kirlilikten ibarettir. Doğru olmasa bile üzerinde durulması gereken bu görüşün 2016'da güncel bilimin bize sunabildiği en iyi teori olması da ayrıca şaşırtıcıdır.

Maymunlar ve fareler üzerinde yapılan ilk testler, en azından bu iki türün beyinlerinin bilinç izleri taşıdığını ortaya koyuyor. İnsan ve hayvan beyni arasındaki farklılıklar ve şu an bilincin sırlarını keşfetmekten çok uzak olduğumuz gerçeği hesaba katıldığından, şüphecileri tatmin edecek testlerin geliştirilmesi yılları bulabilir. Peki, hayvanların bilinçli olup olmadığını ispatlama görevini kim üstlenecek? Aksi kanıtlanana kadar köpekleri akılsız makineler olarak mı kabul edeceğiz, yoksa aleyhte ikna edici bir kanıt gösterilmediği sürece köpeklere bilinçli varlıklar gibi mi davranacağız?

7 Temmuz 2012'de sinirbilim ve bilişsel bilimlerin önde gelen uzmanları Cambridge Üniversitesinde Cambridge Bilinç Deklarasyonunu imzaladılar. Bu bildirgeye göre, *“Ortak kanıtlar hayvanlarda nöroanatomi, nörokimyasal ve nörofizyolojik bilinç durumlarının alt katmanlarının var olduğunu ve hayvanların kasıtlı davranışlar sergileme kapasitesi*

taşıdıklarını göstermektedir. Bunun bir sonucu olarak, elimizdeki kanıtlara göre insan, bilinç oluşturan nörolojik altyapıya sahip tek canlı değildir. Bütün memelilerin ve kuşların da aralarında bulunduğu insan olmayan hayvanlarda ve ahtapot gibi pek çok farklı canlıda bu nörolojik altyapı bulunmaktadır.”

Diğer hayvanlar da bilinçlidir demeye varmıyor deklarasyonun dili, çünkü hâlâ açık delillere sahip değiliz. Yine de ispat yükü artık aksini düşünenlerin sırtındadır.

Mayıs 2015'te bilim camiasında yön değiştiren rüzgâr karşılığını buldu. Yeni Zelanda “Hayvan Hakları İyileştirme Yasası”nı onaylayarak **dünyada hayvanların hissedebilen duyarlı varlıklar olduğunu** yasal olarak tanıyan ilk ülke oldu.

Geçtiğimiz 20.000 yılda insan türü, taş uçlu mızraklarla mamut avlamaktan uzay mekikleriyle Güneş Sistemi'ni keşfetmeye doğru attığı her adımı, maharetli elleri ve büyük beyinlerinin evrimi sayesinde başarmadı (hatta beynimiz eskiye oranla daha küçük). Dünyayı ele geçirmemizi sağlayan en can alıcı özellik, birçok insanı bir araya getirip birbirleriyle iletişim kurmalarını sağlayabilmektir. İnsan bir şempanzeden ya da kurttan bireysel olarak çok daha zeki olduğu ya da becerikli parmakları var diye değil, Homo sapiens kalabalık gruplarla bile esnek işbirliği yapabilen tek tür olduğu için dünyaya hükmediyor. Zekâ ve alet yapma becerisi de çok önemli elbette. Ancak insanlar kalabalık gruplar halinde esnek işbirliği geliştirmeselerdi, yaratıcı beynimiz ve marifetli ellerimiz uranyum atomları yerine hâlâ çakmaktaşı parçalıyor olurdu.

İşbirliği önemli özellikse, milyonlarca yıldır kitleler halinde işbirliği yapabilmelerine rağmen neden karıncalar ve arılar nükleer bombalarla bizi yok edemediler? Çünkü onlar esnek işbirliğinden yoksundur. Arılar inanılmaz karmaşık yöntemlerle işbirliği içine girer ve sosyal yapılarını bir gecede değiştiremez. Kovanı tehdit eden yeni bir tehlike ya da fırsat belirlediğinde, arılar kraliçeyi giyotine yollayıp cumhuriyet kuramaz.

Fil ve şempanze gibi sosyal memeliler, arılardan çok daha esnek işbirliği yapabilir ancak akrabalarının ve dostlarının az sayıda olacağı unutulmamalıdır.

Anlamlar Örgüsü

İnsanlar nesnel ve öznel gerçeklikler olmak üzere yalnızca iki tür gerçeklik biçimi olduğunu varsaydıklarından "hayali düzenler" fikrini kabullenmekte zorlanırlar. Nesnel gerçeklikte, her şey inançlarımız ve duygularımızdan bağımsız olarak var olur. Örneğin yerçekimi nesnel bir gerçekliktir. Newton'dan çok önce de vardır ve ona inanmayanları bile aynı şekilde etkiler.

Öte yandan öznel gerçeklik, kişisel inançlarımız ve duygularımızla derinleşir.

Pek çok insan gerçekliğin yalnızca nesnel ya da öznel olabileceğini, üçüncü bir seçeneğin olamayacağını varsayar. Bir şey kendi öznel hislerinden doğmamışsa, o halde nesnel olduğu sonucuna çok hızla vararak kendisini rahatlatır. Eğer pek çok kişi Tanrı'ya inanıyor, para dünyada serbestçe dolaşabiliyor, milliyetçilik savaşlar

çıkartıp imparatorluklar kurabiliyorsa tüm bunlar benim öznel inancımından ibaret olamaz. Tanrı, para ve uluslar nesnel gerçeklikler olmalıdır.

Ne var ki üçüncü bir gerçeklik var: Öznelerarası düzey. Öznelerarası oluşumlar bireysel inanç ve duyulardan ziyade birden fazla insan arasında iletişime dayanır. Tarihte pek çok şey öznelerarasıdır. Örneğin paranın nesnel bir değeri yoktur. Kâğıt bir parayı yiyemez, içemez ya da giyemezsiniz ama insanlar değerlerine inandıkları sürece parayla yemek, içecek ve kıyafet satın alabilirsiniz.

İnsanlar inanmayı bıraktığı anda buharlaşacak tek şey para değildir. Aynı şey yasalar, tanrılar, hatta koca koca imparatorluklar için de geçerlidir. Dünyayı şekillendirenler bir bakmışınız bir anda yok olmuşlar. Akdeniz Havzası'nda bir zamanlar en kıymetli tanrıları olan Zeus ve Hera, bugün kimse onlara inanmadığı için tarihsel bir figürdür.

Ne var ki, hayatımıza anlam veren kendi tanrımızın, kendi ulusumuzun ya da kendi değerlerimizin kurgudan ibaret olduğunu kabullenmek istemeyiz. Hatıralarımızın nesnel bir anlam taşıdığına, fedakarlıklarımızın zihnimizdeki hikayelerin ötesinde bir değeri olduğuna inanmak isteriz. Gelgelelim birçok insanın yaşamı sadece anlatılan hikayelerden var olur...

Hayvanlar ruhları ya da zihinleri yetersiz diye değil, hayal güçleri yetersiz olduğu için bize karşı koyamaz. Aslanlar koşar, zıplar, pençe atar ve ısırır, ne var ki bir banka hesabı ya da dava açamaz. 21.yüzyılda nasıl dava açacağını bilen bir bankacı, savandaki vahşi aslandan bile daha güçlü sayılır.

Bir varlığın kurgusal olup olmadığını nasıl bilebilirsiniz? Oldukça basittir aslında; "Acı çekiyor mu?" diye sorun yeter. İnsanlar Zeus'un tapınaklarını yıktığında Zeus acı çekmez. Euro değer kaybettiğinde Euro kederlenmez. Bankalar battığında banka mağdur olmaz. Bir devlet savaşta kaybettiğinde devlet ıstırap çekmez, bankalar ve devletler metaforlardan ibarettir. Fakat savaşta yaralanan bir askerin acısı gerçektir. Yiyecek tek lokması olmayan yoksul bir köylü gerçekten eziyet çeker. Annesinden ayrılan yeni doğmuş bir buzağı gerçekten ıstırap duyar. GERÇEKLIK budur işte...

MODERN SÖZLEŞME

Tekerlek, en azından kapitalizmin tekerleği, dur dura durmadan döner. Kapitalistlerin, "Yeter, yeterince büyüdük, artık yavaşlayabiliriz," diyeceği bir an asla gelmeyecektir.

Kapitalistlerin neden asla durmayacağını merak ediyorsanız, bankada 100.000 doları olan ve bu parayla ne yapacağını bilmeyen bir arkadaşınızla biraz sohbet edebilirsiniz.

Nuh'un Gemisi Sendromu

Ekonomi sonsuza dek büyüyebilir mi? Eninde sonunda kaynakları tüketip yok olmayacak mı? Bu durumda, büyümeyi daimî kılabilmenin tek yolu bitip tükenmeyen kaynaklar keşfetmektir. Bu kaynakları elde etmenin yollarından biri yeni topraklar fethetmektir. Avrupa ekonomisi ve kapitalist sistemin yüzyıllarca süren ekonomik büyümesinin temeli ağırlıklı olarak

deniz aşırı sömürgelerine dayanırdı. Ancak dünyadaki kara parçalarının da bir sonu var. Bazı girişimciler bir noktada yeni gezegenler hatta galaksiler keşfedebileceğimizi içtenlikle umuyor; modern ekonominin o zamana kadar daha iyi bir büyüme yolu bulması da şart tabii.

Pastanın büyümediğine inanan geleneksel dünya görüşü iki tür kaynak olduğunu varsayar. *Hammadde* ve *enerji*. Aslına bakarsanız dünyada üç tür kaynak bulunur: Hammadde, enerji ve *bilgi*.

Hammadde ve enerji tükenebilir, elinizdekiler kullanıldıkça azalacaktır. Bilgiyse aksine büyüyen bir kaynaktır, ne kadar kullanırsanız elinizdeki o kadar artar. Hatta sahip olduğunuz bilgi dağılımını arttırmak size hammadde ve enerji de sağlayabilir. Alaska'da petrol sahası araştırmalarına 100 milyon dolar yatırım yaparak petrol çıkardığımda petrolüm olur ama torunlarıma daha az petrol kalacaktır. Diğer taraftan güneş enerjisi araştırmalarına 100 milyon dolar yatırarak yeni ve daha etkin bir enerji üretme yöntemi geliştirebilirim hem kendime hem de torunlarıma daha çok enerji sağlayabilirim.

Binlerce yıl boyunca insanlar dünyanın sunabileceği tüm bilgiye sahip olduklarını iddia eden kutsal metinlere ve antik geleneklere inandıklarından ilerlemeyi amaçlayan bilimsel yolun önüne engel koydular. Yeryüzündeki tüm petrol sahalarının çoktan keşfedildiğini düşünen bir şirket petrol arayarak zaman ve para kaybetmek istemeyecektir. Aynı şekilde kayda değer her şeyin çoktan bilindiğine inanan bir kültür de yeni bilgilerin peşine düşmeyecektir. Modernite öncesi pek çok medeniyetin durumu da böyleydi. Bilimsel Devrim insan evladını bu naif inançtan kurtarır. ***En büyük bilimsel keşif cehaletin keşfidir.*** İnsanlar bir kez dünya hakkında ne kadar az şey bildiklerini fark edince, sonu ilerlemeye çıkan bilimsel yolları aydınlatan bilginin peşinde koşmak için pek çok nedene sahip oldular.

Sonuç olarak kaynak yetersizliğini aşabilme ihtimalimiz oldukça yüksek görünüyor. Ekolojik denge artık modern ekonominin asıl büyük düşmanıdır. Hem bilimsel gelişme hem de ekonomik büyüme incecik ve kırılgan biyosferde meydana geliyor. Büyüme ve ilerleme hız kazandıkça, yarattıkları şok dalgaları da ekolojiyi sarsıyor. Dünyadaki herkese varlıklı ABD'lilerin sahip olduğu yaşam koşullarını sağlamak için birkaç gezegene daha ihtiyacımız var, ancak elimizdeki sadece bu. Gelişme ve büyüme sonucunda ekosistem yok olursa bedelini sadece vampir yarasalar, tilkiler ve tavşanlar değil Sapiens de ödeyecek.

Gelişme ve büyümeyi biraz olsun yavaşlatarak bu tehlikeyi de azaltabiliriz. Yatırımcılar bu yıl portföylerinin %6 oranında büyümesini beklerken, on yıl sonrası için %3, yirmi yıl sonrası için %1'lik oranlara razı olur ve otuz yıl içinde ekonomik büyümeyi yavaşça durdururlarsa bulduğumuz yerde mutlu mesut yaşamaya devam edebiliriz. Ne var ki büyüme dini, bu kâfir düşünceye karşı çıkıyor. Aksine daha da hızlı büyümemizi emrediyor. Keşiflerimiz ekosistemin dengesini altüst ederek insanlığı tehdit ediyorsa, o zaman kendimizi koruyacak bir şeyler üretmeliyiz. Ozon tabakası inceliyor ve bizi cilt kanseri karşısında savunmasız kılıyorsa daha güçlü güneş kremleri, gelişmiş kanser tedavileri

üreterek yerini yeni güneş kremi fabrikalarının ve kanser tedavi merkezlerinin büyümesini teşvik etmeliyiz.

Pekin'de hava kirliliği öyle boyutlara ulaştı ki insanlar dışarıya çıkmaya çekiniyor, varlıklı Çinliler kapalı alanlarda hava temizleme sistemlerine binlerce dolar yatırıyor.

İşte böylece insan türü kendini iki arada bir derede sıkışmış, iki cephede birden savaşır halde buldu. Üstelik bir yandan bilimsel ilerlemeyi ve ekonomik büyümeyi daha da hızlandırmamız gerektiğini düşünüyoruz. Bir milyar Çinli ve bir milyar Hintli orta sınıf da ABD'liler gibi yaşamak istiyor ve ABD'liler ciplerinden ve alışveriş merkezlerinden ödün vermedikçe, onlar da haliyle kendi halinden ödün vermek için bir neden göremiyor. Diğer yandan ekolojik kıyamet yaklaşırken gardımızı almak zorunda olduğumuzu da biliyoruz. İki cephede sürdürdüğümüz bu savaş her geçen yıl zorlaşıyor. Her atılım Delhi'nin kenar mahallelerinde yaşayanları Amerikan Rüyası'na bir adım daha yaklaştırırken gezegeni de uçurumun kenarına biraz daha sürüklüyor.

İyi habere gelirsek, insan türü yüzlerce yıldır artan ekolojik sorunlara yenilmeden ekonomisini büyütmeyi başardı.

Kim bilir, belki de bilim, ekonomiyle birlikte ekolojiyi de kurtaracak bir çözüm bulmayı başarır. Tempomuz yükseldikçe hata yapma lüksümüz de azalıyor. Eskiden yüzyılda bir önemli bir buluşa imza atmak yeterliyken, bugün iki yılda bir mucizeler yaratmamız gerekiyor.

2000'le 2010 yılları arasında emisyon değerleri hiç azalmadı. Aksine 1970'le 2000 yılları arasında emisyon değerlerindeki artış yılda %1,3 civarındayken sonraki on yıllık dönemde her yıl % 2,2 civarındaydı.

Sera gazı emisyonunun azaltılması için hazırlanan 1997 Kyoto Protokolü küresel ısınmayı durdurılmaktan çok ertelemeyi hedefliyordu; yine de kirliliğin baş sorumlusu ABD, ekonomik büyümesi zarar görece korkusuyla kararı onamayı reddetti ve emisyon değerlerini düşürmek adına hiçbir ciddi adım atmadı.

2015 yılının Aralık ayında Paris Anlaşması'yla daha da iddialı hedefler belirlendi. Anlaşma ortalama ısı artış hızını sanayi çağı öncesi seviyelerin 1,5 puan üzerine çekebilmeyi amaçlıyordu. Bu hedefe ulaşmak için atılması gereken zor adımların hepsi 2030 sonrasına, hatta 21.yüzyılın ikinci yarısına ertelenerek, **hesap gelecek nesillere kesildi!**

HÜMANİST DEVRİM

2016 itibarıyla insan türü eskisine göre çok daha fazla güç elde etmekle kalmadı, aynı zamanda Tanrı'nın ölümünün ilanı da beklenenin aksine toplumu çöküşe sürüklemedi. Tarih boyunca peygamberler ve felsefeciler, büyük kozmik plana duyulan inanç olmazsa düzen ve birliğin yok olacağını iddia etmişlerdi. Bugünse kozmik bir tasarıya inanmaya devam edenler, küresel düzen karşısındaki en tehditkâr unsurlardır. Allah'tan korkan Suriye, seküler Hollanda'dan çok daha şiddet dolu.

Ortada kozmik bir plan yoksa ve hiçbir ilahi ya da doğal kanuna tabi değilsek, toplumu ayakta tutan nedir?

Anlamsız ve kanun tanımaz varlığımızın panzehri, dünyayı geçtiğimiz yüzyıllarda fethetmiş yeni bir devrimci öğretisi olan **hümanizmin ta**

kendisidir. Hümanizm dini insanlığa tapınarak, Budizm ve Daoizmde doğa kanunlarının, Hristiyanlık ve İslam'daysa Tanrı'nın oynadığı rolü insana devretmek istiyor.

Hümanizme göre insanlar kendi iç deneyimleri üzerinden sadece kendi yaşamlarının değil tüm evrenin tüm anlamını devşirebilmelidir. *Hümanizmin ilk emri* de budur: *Manadan yoksun dünyaya bir anlam kazandırınız.*

Modern insanlar evlilik dışı ilişkiler konusunda çeşitli görüşlere sahip olabilirler ama ne olursa olsun, görüşlerini kutsal metinler ya da ilahi emirlerle değil insan duygularıyla meşrulaştırmayı tercih ederler, Hümanizmin, bir şeyin kötü olarak kabul edilmesi için yalnızca bir insanı kötü hissettirmesinin yeterli olduğunu söyler. Cinayet, Tanrı bir zamanlar "Öldürmeyeceksin," diye buyurduğu için değil; kurbanda, ailesine, arkadaşlarına ve tanıdıklarına korkunç acılar çektiği için yanlıştır.

Hırsızlık kadim bir metin, "Çalmayacaksın," yazdığı için değil, sahip olduklarını kaybetmek insana kötü hissettirdiği için kötüdür. Bir davranış kimseyi üzmüyorsa hiçbir sorun yaratmayacaktır. Aynı kadim kutsal metin, Tanrı'nın herhangi bir canlıya benzeyen put yapmayacaksın (Mısır'dan Çıkış 20:4) diye buyurduğunu yazar. Ama kimseye zarar vermeden küçük heykeller yapmanın nesi günah olabilir?

Benzer bir düşünce eşcinsellik tartışmalarına da nüfuz etmiştir. Eğer iki yetişkin erkek sevişiyor ve bunu yaparken kimseye zarar vermiyorsa bunun ne zararı olabilir ve bu durumu neden yargılamamız gerekir?

Hümanist etik, "Kendinizi nasıl iyi hissediyorsanız öyle yapın," diye öğütlüyor. **Siyasette**, "Seçmen en iyisini bilir," diye buyuruyor hümanist talimatlar. Hümanizmin **estetik söylemi**, "Güzellik bakanın gözlerindedir" anlayışıyla şekilleniyor.

Hümanist fikirlerin güç kazanmasının eğitim sistemine etkilerine gelince; ortaçağda tüm anlam ve otoritenin kaynağı dışsaldı, bu nedenle eğitim itaat duygusunu yerleştirmeye, kutsal metinleri ezberletmeye ve antik gelenekleri öğretmeye odaklanırdı. Öğretmenler öğrencilerine bir soru yönelttiğinde öğrencilerin Aristoteles, Kral Süleyman ya da Aziz Thomas Aquinas'ın ne yanıt verdiğini hatırlaması beklenirdi.

Modern hümanist eğitim ise öğrencilerin kendi başlarına düşünme becerisine sahip olması gerektiğine inanır.

Anaokulu, ilkokul ya da üniversite, hangisinde görev yaparsa yapsın, bir öğretmene ne öğretmeye çalıştığını sorduğunuzda, "Çocuklara tarih, kuantum fiziği ya da sanat bilgisi anlatmaya çalışıyorum ama hepsinin ötesinde kendi başına düşünebilmeyi öğretmek istiyorum," diye yanıtlayacaktır. Her zaman başarılı olmasa da hümanist eğitimin hedefi budur.

Sarı Taşlarla Döşeli Yolu Takip Et

Ortaçağ Avrupa'sında bilginin temel formülü belliydi: **BİLGİ=KUTSAL METİNLER X MANTIK**. İnsanlar önemli bir soruyu yanıtlamak istediklerinde kutsal metinleri okur ve mantık yürüterek okuduklarını yorumlardı.

Bilimsel Devrim bambaşka bir bilgi formülü sundu: **BİLGİ=AMPİRİK VERİLER X MATEMATİK**. İnsanlar önemli bir soruyu yanıtlamak istediklerinde ampirik veriler toplamalı ve matematiksel araçları kullanarak bu verileri çözümlmeliydi. Örneğin: Dünya'nın gerçek şeklini belirlemek için Güneş'i, Ay'ı ve gezegenleri farklı konumlardan gözlemleyerek işe başlayabilirdik. Yeterli gözlem yaptıktan sonra trigonometriyi kullanarak sadece Dünya'nın şeklini belirlemekle kalmayıp tüm Güneş Sistemi'nin yapısını da ortaya çıkarabilirdik.

Hümanizm ise bambaşka bir seçenek sunuyordu. İnsanların kendine güveni arttıkça etik bilgiye ulaşmak için yeni bir formül doğdu: **BİLGİ=DENEYİMLER X HASSASİYETLER**. Artık herhangi etik bir soruya yanıt ararken içsel deneyimlerimize dönüyor ve bu deneyimleri son derece dikkatli incelerken hassasiyetlerimizi de gözetiyoruz.

Hümanist bir yaşamın en önemli hedefi entelektüel, duygusal ve fiziksel deneyimlerle bilgimizi geliştirmektir. 19. Yüzyılın başında modern eğitim sisteminin baş mimarlarından Wilhelm von Humbolt, varlığımızın amacını "*olabildiğince çok deneyimin süzülerek bilgiye dönüşmesi,*" olarak açıklar. Ayrıca, "*Hayatın zirvesi her şeyin tadına bakmaktır,*" der. Bu söz hümanizmin ana sloganı bile olabilir, değil mi?

Hümanist Hizipleşme

Aslına bakılırsa hümanizm de tıpkı Hristiyanlık ve Budizm gibi rüştünü ispatlamış dinlerle aynı kaderi paylaşarak büyüyüp yayıldıkça birbiriyle çelişen mezheplere bolündü. Hümanist mezheplerin hepsi insan deneyiminin anlam ve otoritenin en yüce kaynağı olduğuna inanır, ancak insan deneyimini farklı açılardan ele alır.

Hümanizm üç temel kola ayrılır.

- *Ortodoks inanç,*
- *Her bireyin kendine özgü bir iç sesi ve,*
- *Asla tekrar edilemeyecek deneyimleri olduğuna inanır.*

Her insan dünyaya farklı açılardan yansıyan özgün bir IŞIK huzmesidir; her biri evrene renk, derinlik ve anlam kazandırır. Bu nedenle bireylere dünyayı deneyimleyebilmeleri adına olabildiğince özgürlük tanımamız, iç seslerini dinlemelerine ve içlerindeki doğruyu paylaşmalarına izin vermemiz gerekir.

Bireysel özgürlükler dünyayı daha güzel, daha zengin ve daha anlamlı kılacaktır. Özgürlüğe yaptığı vurgu nedeniyle hümanizmin Ortodoks kolu "liberal hümanizm" ya da basitçe "liberalizm" olarak da bilinir.

Liberal siyasetçiler seçmene güvenir, **liberal sanatta** güzellik görenin gözlerindedir, **liberal ekonomide** müşteri velinimetimizdir. **Liberal etik** kendinizi nasıl iyi hissediyorsanız öyle yapın, der. **Liberal eğitim** tüm cevapları kendi içimizde bulabilelim diye kendimize düşünmeyi aşılır.

Hümanist Din Savaşları

Bir anda her şey değişti, Liberal demokrasi tarihin çöplüğünden fırlayıp üstüne başına çekidüzen verdi ve dünyayı fethetti. Süpermarketlerin gulaglardan çok daha etkili olduğunu kanıtladı. Güney Avrupa'da başlayan blitzkrieg² ile Yunanistan, İspanya ve Portekiz'deki otoriter rejimler çöktü ve yerlerini demokratik hükümetlere bıraktı. 1977'de Indira Gandhi olağanüstü hali kaldırarak Hindistan'da tekrar demokrasi ilan etti. 1980'lerde Doğu Asya ve Latin Amerika'daki Tayvan, Güney Kore, Brezilya ve Arjantin gibi ülkelerdeki askeri diktatörlükler de demokratik hükümetlere dönüştü. 1980'lerin sonu 90'ların başında liberalleşme dalgası hakiki bir fırtınaya dönerek muazzam Sovyet İmparatorluğu'nu yerle bir etti ve tarihin sonu geldiğine dair teorileri güçlendirdi. On yıllarca süren yenilgi ve başarısızlıkların ardından biraz yıpranmış olsa da liberalizm Soğuk Savaş'ın tartışmasız galibi olarak hümanist din savaşlarını kazandı.

Sovyet İmparatorluğu parçalanınca yalnızca Doğu Avrupa'da değil Baltık ülkeleri, Ukrayna, Gürcistan ve Ermenistan gibi eski Sovyet cumhuriyetlerinde de komünist rejimlerin yerini liberal demokrasiler aldı. Bugün Rusya bile bir demokrasi ülkesi taklidi yapıyor. Soğuk Savaş zaferi, başta Latin Amerika, Güney Asya ve Afrika olmak üzere liberal modelin dünyanın her yerine yayılması için yeniden itici güç görevi gördü.

Haziran 1914'te derin bir uykuya yatan bir liberal, Haziran 2014'te uyandığında yerini hiç yadırgamazdı. İnsanlar yeniden, bireysel özgürlükler arttıkça dünyanın da barış ve refah dolu bir yere dönüşeceğine inanıyor. 20. yüzyıla dönüp baktığımızda, alınmış her kararın büyük bir hata olduğunu düşünüyoruz.

1914 baharında liberal bir yolda hızlanan insan evladının yanlış yöne sapıp çıkmaz bir sokağa girdikten sonra yolunu yeniden bulması için 80 yıl geçmesi ve üç korkunç dünya savaşı yaşaması gerekti.

Elektrik, Genetik ve Radikal İslam

Bireycilik, insan hakları, demokrasi ve serbest piyasadan oluşan liberalizm, 2016 itibarıyla ipi tek başına göğüslemeye devam ediyor.

Peki ya radikal İslam hakkında ne diyebiliriz? Ya da köktenci Hristiyanlık, mesihçi Yahudilik ve uyanışçı Hinduizm nerede duruyor?

Çinliler neye inanacaklarını bilemezken tutucu dindarlar kendilerinden çok eminler. Nietzsche'nin Tanrı'nın ölümünü ilan etmesinin üzerinden bir asır geçti ama Tanrı yeniden sahneye dönüyor. Bu görüşün yalnızca bir sanrıdan, bir seraptan ibaret olduğu ortada. **Tanrı öldü, uzun sürense cenazeyi kaldırma süreci.** Radikal Müslümanlar 21. yüzyılı tam olarak kavrayamadıklarından liberalizm açısından gerçek bir tehdit oluşturamıyor, etrafımızda gelişen yeni teknolojilerin yarattığı görülmemiş tehlikeler ve fırsatlar hakkında kayda değer bir fikir geliştiremiyorlar.

Din ve teknoloji tarihin her döneminde, birbirlerine tango yapan bir çift zarafetiyle yaklaşmıştır. Birbirlerini iterler, birbirlerine tutunurlar ama hiçbir zaman birbirlerinden çok uzak kalamazlar. Her buluş çok farklı şekillerde uygulanabileceği için mühendisler hayati kararlarda bir hedefi

² Yıldırım Savaşı. (Alman Savaş Doktrini)

işaret ederek istikamet belirleyecek peygamberlere ihtiyaç duyar. Bu yüzden teknoloji dine muhtaçtır.

Diğer taraftan teknoloji, elimize bir menü tutuşturarak yiyebileceklerimizin sınırını bir garson misali, sıklıkla din tasavvurlarımızın sınırını ve kapsamını belirler. Yeni teknolojiler tanrıları öldürüp yenilerini yaratır. Bu yüzden tarım devriminin ilahları, avcı-toplayıcıların ruhlarından farklıdır. Fabrikada çalışan eller köylülerinkinden başka hayaller pesinde koşar. 21. yüzyılın devrim niteliği taşıyan teknolojileri, ortaçağ öğretilerini yeniden canlandırmak yerine benzeri görülmemiş yeni dini hareketler yaratacaktır.

Radikal İslamcılar, "Kurtuluş İslam'da," mantrasını tekrarlayabilirler; ancak çağın teknolojik gerçekliğiyle bağını kaybetmiş dinler, soruları bile anlama yetisini yitirmeye mahkumdur.

Yapay zekâ bilişsel işlerde pek çok insanın yerini alabilecek noktaya geldiğinde işgücüne ne olacak? Amaçsız ve işe yaramaz insanlardan oluşan devasa yeni sınıfın siyasi etkileri neler olacak?

Bu soruların yanıtlarını Kur'an'da, İncil'de veya Konfüçyüs'ün *Seçme'lerinde* bulmak imkânsızdır çünkü antik Çin'de veya ortaçağda Ortadoğu'da bilgisayarın, genetik biliminin ya da nanoteknolojinin fikri bile söz konusu değildi. Radikal İslam teknolojik ve ekonomik- fırtınaların koptuğu bir denizde çapa görevi görmeyi sürdürebilir ancak fırtınada yönünüzü bulabilmek için bir çapadan daha fazlasına, bir haritaya ve dümene ihtiyacınız vardır.

Bu yüzden radikal İslam, sadece hüküm sürdüğü coğrafyalarda doğmuş ve yetişmiş insanlara seslenebilir, ama işsiz İspanyol gençlerine ya da endişeli Çinli milyarderlere sunabileceği pek bir şey yoktur.

21 yüzyılın başında ilerleme treni bir kez daha perondan ayrılmak üzere. Bu belki de *Homo sapiens* isimli perondan yapılacak son sefer olacak ve treni kaçıranların ikinci bir şansı olmayacak. Trende bir yeriniz olsun istiyorsanız bu yüzyılın teknolojisini, özellikle de biyoteknolojiyi ve bilgisayar algoritmalarının gücünü kavrayabilmeniz gerekiyor.

21 yüzyılın en köklü değişimlerinin nereden başlayacağını sorun kendinize: İŞİD'den mi, yoksa Google'dan mı? Evet İŞİD' belki You Tube'a video yüklemeyi biliyor, ama işkence endüstrisi dışında Suriye ve Irak'tan son dönemlerde ne gibi yenilikler doğdu?

HOMO SAPIENS KONTROLÜ KAYBEDİYOR

Bilim insanları bile sıklıkla miadı dolmuş teolojik kavramları kullanmaya devam ettiğinden, insanlar hâlâ özgür irade üzerine tartışmayı sürdürüyorlar. Yüzyıllar boyunca Hristiyan, Müslüman ve Yahudi teologlar ruhla irade arasındaki ilişkiye kafa yordu. Her insanın gerçek benliğini oluşturan, manevi öz adını verdikleri bir öz sakladığını varsaydılar. Sonrasında bu özün tıpkı kıyafet, araba ya da ev sahibi olmak gibi çeşitli isteklere haiz olduğunu savundular. Savları şuydu: Tıpkı kıyafet seçer gibi isteklerimi de seçebilirim ve kaderim bu seçimlerle şekillenir. İyi isteklerin sonu cennette, kötülerinkisiyse cehennemde biter. Bu durumda O hayati soru yeniden belirir, isteklerimi tam anlamıyla nasıl seçerim?

Havva yılanın sunduğu yasak meyveyi neden yemek istedi? Bu istek ona zorla dayatıldı mı? Tamamen tesadüfen, bir anda içi bu istekle mi doldu? Yoksa "özgür" bir tercih mi yaptı? Tercihini tamamen özgür değilse yaptıklarının sonucunda neden cezalandırıldı?

Ruhun olmadığını kabullendiğimiz anda, insanın "benlik" adını verdiği öz de boşa çıkar ve *"Benlik, isteklerini nasıl seçer?"* sorusu anlamsızlaşır. Bunun, *"Eşin kıyafetlerini nasıl seçer?"* sorusunu bekar birine sormaktan pek bir farkı olmasa gerek. Aslına bakarsanız tek bir bilinç akışı bulunur ve arzular bu akışta yükselip alçalan dalgalar misali gelip giderler ancak arzuların sahibi olan sabit bir benlik olmadığından arzularımı deterministik, rastlantısal ya da özgürce mi seçiyorum diye sorgulamanın hiçbir manası kalmaz.

Bir daha aklınıza bir fikir geldiğinde bir anlığına durup kendinize sorun, *"Neden özellikle bunu düşündüm? Bir dakika önce bunu düşünmem gerektiğini düşündüm ve bu düşünme süreci sonra mı başladı? Yoksa bu fikir nereden geldiği belli olmadan kendiliğinden mi doğdu?"* Deneyip neler olacağına bakın bakalım!

Ben? Kimiz biz?

Bilim özgür iradeye duyulan liberal inancı çürütmekle kalmaz, bireyciliğin de kuyusunu kazar. Liberaller, "in-dividual" yani tek ve bölünemez bir benliğe sahip olduğumuza inanır. Yaklaşık 37 trilyon hücreden meydana gelen bedenim, zihnimle beraber her gün sayısız değişim geçiriyor, doğru.

Ancak eğer gerçekten kendimi bulmak ister ve tüm dikkatimi buna verirsem, kendi özümü meydana getiren, evrendeki tüm anlam ve otoritenin kaynağı olan tek, açık ve özgün sese derinlerde ulaşabilirim. Liberalizm ancak ve ancak insanın tek bir gerçek benliği varsa anlam kazanır; eğer birden fazla özgün sese sahip olsaydım oy sandığında, süpermarkette ya da eş seçerken hangi sese kulak vermem gerektiğini nasıl bilebilirdim?

İnsan beyni tabiri caizse kalın bir sinir kablosuyla birbirine bağlı yarıküreden oluşur, Her yarıküre bedeninin iki farklı tarafını yönetir. Sağ yarıküre bedeninin sol tarafını kontrol eder, sol görme alanından gelen verileri işler ve vücudun sağ tarafındaki uzuvların hareketlerinden sorumludur. Sol yarıküre içinse bu işleyişin tam tersi geçerlidir. Bu nedenle beyinlerinin sağ yarıküresinde felç geçirenler zaman zaman bedenlerinin sol tarafını görmezden gelirler (saçlarının yalnızca sağ tarafını tarar ya da tabaktaki yemeklerin yalnızca sağ tarafını yerler).

İki yarıküre arasında çok keskin bir ayrım olmasa da duygusal ve bilişsel farklar bulunur. Pek çok bilişsel etkinlik iki yarıkürede de gerçekleşmesine rağmen yoğunlukları aynı değildir. Örneğin sol yarıküre konuşma ve mantık yürütmeye çoğu zaman daha büyük rol oynarken sağ yarıküre uzamsal bilgiyi işlemede daha baskındır.

BÜYÜK KOPUŞ

Geçtiğimiz yıllarda bilgisayar zekasında akıl almaz gelişmeler kaydedilmesine karşın, bilgisayar bilincinde hiç ilerleme gösterilmedi. 2016'da bilgisayar 1950'lerdeki prototiplerinden daha bilinçli değil. Ancak çok önemli bir devrimin eşiğindeyiz. İnsanlar ekonomik değerlerini yitirmek

üzereler çünkü zekâ bilinçten ayrılıyor. Bugüne kadar yüksek zekâ her zaman gelişmiş bir bilinçle birlikte anıldı. Yalnızca bilince sahip varlıklar satranç oynamak, otomobil kullanmak, hastalıklara teşhis koymak ya da teröristleri belirlemek gibi yüksek zekâ gerektiren işleri yapabiliyordu. Artık bu tür görevleri insanlardan çok daha iyi yapan ancak bilince sahip olmayan yeni zekâ türleri geliştirmeye başladık. Tüm gelişmeler kısa bir süre sonra bilinci-olmayan algoritmaların bir ağın noktalarını birleştirme konusunda insan bilincini aşabileceğini gösteriyor.

Bu noktada karşımıza yeni bir sorun çıkıyor: Zekâ mı yoksa bilinç mi daha önemlidir? İki bir arada olduğu müddetçe, hangisinin daha kıymetli olduğunu sorgulamak felsefeciler için öylesine bir meşgaleden ibaretti. Ancak 21. yüzyılda bu soru siyasi ve ekonomik bir meseleye dönüşüyor. Ordular ve şirketler açısından değerlendirildiğinde cevabın çok net olması insanın gerçeklikle yüzleşmesini sağlıyor: Zekâ olmazsa olmaz hale gelirken bilinç zorunlu olmayan bir tercih artık.

Atların Sanayi Devrimi'yle birlikte değişen kaderini kendimize hatırlatmalıyız. Sıradan bir çiftlik atı koku alabilir, insanları tanıyabilir, çitlerden atlayabilir, herhangi bir Ford modelinden ya da milyon dolarlık Lamborghini'den çok daha fazlasını yapabilir. Buna rağmen otomobiller hep topu bir avuç şeyi iyi yaptıkları için değil sistemin beklentilerini karşılayabildikleri için atların yerini almayı başardılar. Taksi şoförleri de büyük ihtimalle atların kaderini paylaşacaktır,

İnsanların taksi ve otomobil kullanmalarını yasaklayıp bilgisayarlara trafikte tam yetki verebilirsek, tüm araçları tek bir ağa bağlayabilir ve fiilen tüm kazaları ortadan kaldıracaktır. Ağustos 2015'te Google'ın sürücüsüz aracı karşıdan karşıya geçmek isteyen yayaları fark edip frene bastığında, o sırada dikkatini yola vermek yerine belki de evrenin sırlarına kafa yoran dikkatsiz bir sürücünün kullandığı bir otomobil Google'ın aracına arkadan çarptı. Eğer araçların *her ikisi de* birbirine bağlı bilgisayarlar tarafından kontrol ediliyorsa olsaydı bu kaza meydana gelmeyecekti. Algoritma kontrol ettiği her aracın konumunu ve muhtemel hareketlerini bileceğinden, iki aracının çarpışmasına izin vermeyecekti. Bu tür bir sistem ciddi bir zaman ve kaynak tasarrufu sağlayarak pek çok hayati kurtarabileceği gibi otomobil kullanma deneyimini anlamsızlaştırarak milyonlarca insanı işinden edebilir.

Zaman geçtikçe insanların yerine bilgisayarları geçirmek daha da kolaylaşıyor ancak bunun tek nedeni bilgisayarların hızla akıllanması değil uzmanlaşma problemidir. Avcı-toplayıcı bir robot tasarlamak son derece zor olurdu çünkü geçmişte avcı-toplayıcılar hayatta kalabilmek için sayısız farklı beceriyi öğrenmek zorundaydı. Böyle bir robotun taşlardan mızrak uçları hazırlayabilmesi, ormanda yenilebilir mantarları ayırabilmesi, yaraları sarmak için tıbbi bitkileri kullanabilmesi, bir mamutun izini sürebilmesi *ve* sürekli onlarca farklı avcıyla irtibat halinde kalabilmesi gerekirdi.

Ancak birkaç bin yıldır insanlar gittikçe uzmanlaşıyor. Bir taksi şoförü ya da kardiyolog, avcı-toplayıcı atalarına kıyasla çok daha kısıtlı bir alanda özelleşiyor, bu sebeple yerlerini yapay zekaya bırakmaları daha kolay hale geliyor. Tekrar tekrar vurguladığım gibi yapay zekâ hiçbir acıdan

insansı bir varlık olmaya yakın değil. Ancak insan özelliklerinin ve yeteneklerinin %99'u pek çok modern iş için lüzumsuz fazlalıklardan ibaret. Yapay zekaların bizi işgücü piyasasından atabilmesi için mesleki ihtiyacı karşılayacak yeteneklerinin bizden üstün hale gelmesi yetecek ve hatta artacaktır.

En büyük sorumlulukları omuzlayan yöneticiler bile artık yerlerinden olabilir. Uber adındaki araç bulma programı sayesinde milyonlarca taksi şoförünü bir avuç insan yönetebiliyor.

Algoritma doğru kararlar vermeyi başarırsa bir servet kazanarak dilediğine yatırım yapabilir, mesela bir ev alarak ev sahibiniz olabilir. Algoritmanın yasal haklarını, örneğin kiramızı ödemeyerek ihlal ettiğinizde, avukat tutup sizi dava edebilir. Böylesi algoritmalar insan kapasitesini geride bırakmayı başarırsa gezegenin çoğunu satın almış algoritmik bir üst sınıf ortaya çıkabilir. İmkânsız görünen bu fikri bir kenara atmadan önce, gezegenimizin ciddi bir kısmının hukuki olarak şirketler ve milletler gibi öznelerarası varlıkların mülkiyetinde olduğunu unutmayın, tıpkı beş bin yıl kadar önce Sümer'in tüm varlıklarının hayali tanrılar Enki ve İnanna'nın elinde olması gibi. Eğer tanrılar toprakları sahiplenebiliyorsa algoritmalar neden yapamam?

Peki insanlar ne yapacak? Sanat sıklıkla nihai kutsal sığınağımızdır. Bilgisayarların doktorları, şoförleri, öğretmenleri, hatta mülk sahiplerini yerinden ettiği bir dünyada herkes sanatçıya dönüşecektir. Ne var ki sanatsal üretimin algoritmalarından uzak ve güvende olacağına dair gösterilebilecek geçerli bir neden yok. Bilgisayarların bizim kadar iyi beste yapamayacağından nasıl bu kadar emin olabiliriz?

2013'ün Eylül ayında Oxford'da, Carl Benedikt Frey ve Michael Osborne adındaki iki araştırmacı, *The Future of Employment* [İstihdamın Geleceği] adlı bir çalışma yayınladılar.

Çalışma, gelecekteki yirmi yıl içinde bilgisayar algoritmaları tarafından devralınacak muhtemel meslekleri inceliyordu. Frey ve Osborne tarafından geliştirilen algoritma, ABD'deki mesleklerin %47'sinin yüksek riskli olduğunu hesapladı. Örneğin 2033'te insanlar %99 ihtimalle tele-pazarlama ve sigortacılık işlerini algoritmalara kaptıracak. Aynı durum hakemlerin %98'inin, kasiyerlerin %97'sinin, şeflerin %96'sının, garsonların ve avukat asistanlarının %94'ünün, tur rehberlerinin %91'inin, fırıncıların ve otobüs sürücülerinin % 89'unun, inşaat işçilerinin %88'inin, veteriner yardımcılarının % 86'sinin, güvenlik görevlilerinin %84'ünün, denizcilerin % 83'ünün, barmenlerin %77'sinin, arşivcilerin %76'sinin, marangozların %72'sinin, cankurtaranların %67'sinin ve daha birçoklarının başına gelecek.

Bazı güvende meslekler de olacak tabii. Bilgisayar algoritmalarının, 2033 itibarıyla arkeologların yerine geçme ihtimali yalnızca %0,7 çünkü çok kar getirmeyen bu iş çok karmaşık konularda yetkinlik ve örüntüleri tanıma becerisi gerektiriyor. Bu yüzden şirketler ve hükümetlerin, önümüzdeki yirmi yılda arkeolojiyi makineleştirme ihtimali çok düşük.

İnsanlar bir şey yapmazlarsa delirirler. Tüm gün ne yapacaklar? Sunulan çözümlerden biri uyuşturucu ve bilgisayar oyunları olabilir. Amaçsız ve ihtiyaç duyulmayan insanlar zamanlarının gitgide daha büyük

bir kısmını dışarıdaki donuk gerçeklikten daha heyecanlı ve duygusal bağlar kurmalarını sağlayan üç boyutlu sanal gerçeklik dünyalarında geçirebilir. Böylesi bir gelişme, liberalizmin insan hayatının ve deneyiminin kutsallığına duyduğu inancın şahdamarına son darbe gibi inecektir. Günlerini *La La Land'de* sanal deneyimlerle harcayan bu işe yaramayan başıboş aylakların nesi kutsal olabilir?

DNA testi pazarı büyük bir hızla ilerlemeye devam ediyor. Google'ın kurucusu Sergey Brin'in eski eşi Anne Wojcicki tarafından kurulan "23andMe" Şirketi bu büyüyen pazarın liderlerinden. "23andMe" adını sahip olduğumuz 23 çift kromozomdan alıyor ve kromozomlarımızla özel bir ilişkimiz olduğu mesajını veriyor. Kromozonların dilini çözebilenlerin, size ait en ufak detayları dahi bilebileceğini belirtiyor.

"23andMe" şirketine 99 dolarcık ödemeyi kabul ettiğinizde, size küçük bir paket yolluyorlar. Paketteki test tüpünün içine tükürüyor ve Mountain View, California'daki adresine geri postalyorsunuz. Tükürüğünüzden DNA'nıza ulaşıyor ve sonuçlara internet üzerinden erişebiliyorsunuz. Karşılaşabileceğiniz muhtemel sağlık sorunlarını ve kellikten körlüğe doksandan fazla genetik yatkınlığınızı sıralayan bir listeye sahip oluyorsunuz.

"Kendinizi bilmek" önce hiç bu kadar ucuz ve kolay olmamıştı.

Noktalan birleştirerek Google ve rakiplerine biyometrik cihazlarımıza, DNA taramalarımıza ya da tıbbi kayıtlarımıza erişmeleri için tam izin verirken salgınlarla savaşmanın yanı sıra bizi kanserden, kalp krizinden ve Alzheimer'dan koruyabilen bir sağlık sistemimiz olabilir. Bu izinler dahilinde devasa boyuta erişecek bir veri tabanıyla Google çok daha fazlasını yapabilir.

Her an ensenizde hissettiğiniz bir sistem hayal edin, banka hesabınızdan nabzınıza, kandaki şeker seviyenizden cinsel kaçamaklarınıza kadar her şeyinizi takip ediyor. Şüphesiz sizi, sizden daha iyi tanıyacaktır. İnsanları kotu ilişkilere, yanlış kariyerlere ya da zararlı alışkanlıklara yönlendiren kendini kandırma halleri ve hezeyanlar Google'ı kandıramayacaktır. Google kelimenin gerçek anlamıyla attığınız her adımı hatırlayacaktır.

Pek çok kişi karar verme süreçlerini böylesi bir sisteme teslim etmekten memnuniyet duyacak, ya da en azından önemli bir tercihle karşı karşıya kaldığında sisteme danışacaktır. Google hangi filmi izleyeceğimize, nerede tatil yapacağımıza, hangi okula gideceğimize dair tavsiyeler verecek, iş tekliflerini bizim adımıza değerlendirecek, hatta kiminle flört edip evleneceğimiz konusunda bile fikir beyan edebilecektir.

Eşitsizliğin Sürümünü Yükseltmek

İnsan evladını biyolojik kastle ayırmak liberal ideolojiyi köklerinden sarsacaktır. Liberalizm sosyoekonomik farklarla var olabilir, öyle ki eşitlikten önce özgürlük diyen liberalizm bu farkları zaten baştan kabul eder. Tüm insanların eşit değerinde ve otoritede olduğu varsayımını koruyan liberalizm, bir milyarder şatafatlı bir şatoda yaşarken yoksul bir köylünün derme çatma bir kulübede idare etmeye çalışmasını sorun etmez. Liberalizme göre köylülerin özgün deneyimleri milyarderi kadar

değerlidir. O yüzdendir ki liberal yazarlar yoksul köylülerin deneyimlerine dair uzun romanlar yazarken milyarlar bile bu romanları hevesle okurlar. Broadway ya da Covent Garden'da **Sefiller** müzikalini izlemeye gittiğinizde, biletleri yüzlerce dolara satılan ön koltuklardaki seyircilerin toplam varlığının milyar dolarlara vardığını bilirsiniz ve aynı insanlar oyunu izlerken, açlıktan ölmek üzere olan yeğenlerine bir somun ekmek çaldığı için on dokuz yıl hapis yatan Jean Valjean'a yakınlık duyarlar.

Aynı mantık milyarlarla yoksul köylülerin oylarının birebir aynı sayıldığı seçim günlerinde de işe yarar.

Angelina Jolie *New York Times*'daki yazısında genetik testlerin pahalılığına dikkati çekmişti. Jolie'nin yaptırdığı ünlü test, bugün 3 bin dolara mal oluyor (ve buna meme ameliyatı, estetik ameliyat ve yan tedaviler dahil değil). Bugün 1 milyara yakın insan günde 1 dolardan az, 1,5 milyar kadar insan da 1 ila 2 dolar arasında kazanıyor. Her geçen gün artan ekonomik uçurum bir yana, hayatları boyunca çalışsalar bile asla 3 bin dolarlık bir test yaptıramayacak milyonlarca insan var.

2016'nın başı itibarıyla dünyadaki en zengin altmış iki insanın varlığı en yoksul 3.6 milyarınkine tekabül ediyor! Dünya nüfusunun 7.2 milyar olduğu düşünülürken, altmış iki milyarın, toplam nüfusun yarısının varlığına sahip olduğu anlamına geliyor bu.

DNA testinin maliyetleri zamanla düşecek gibi görünüyor ancak bir yandan yeni ve daha pahalı prosedürler geliştirilmeye devam ediliyor. Eski tedaviler zamanla kitleler için daha ulaşılabilir hale gelecek olsa bile elitler birkaç adım önde olmaya devam edecek. Tarih boyunca varlıklı kesim sosyal ve siyasi avantajlara sahipti ama hiçbir zaman zenginleri yoksullardan ayıran biyolojik bir ayırım olmamıştı.

Ortaçağ aristokratları damarlarında üstün mavi kanın aktığına ya da Hindu Brahminleri herkesten daha zeki olduklarına inanırdı ama bunların hepsi kurmacaydı. Gelecekte üst sınıflarla toplumun geri kalanı arasında acılan fiziksel ve bilişsel yetenek uçurumlarına rastlayabiliriz.

BİLİNÇ OKYANUSU

Yeni DİNLERİN Afganistan mağaraları ya da Ortadoğu medreselerinden doğması pek mümkün görünmüyor. Yeni dinler araştırma laboratuvarlarında büyüyüp serpilecekler.

Sosyalizm nasıl buharan ve elektrikten müteşekkil bir kurtuluş vaadiyle dünyayı ele geçirdiyse, *teknö-dinler* de algoritmalara ve genlere dayalı bir kurtuluş vaadiyle dünyayı fethedebilir.

Radikal İslam ve fanatik Hristiyanlık üzerinde dönen tüm tartışmalara rağmen, dini açıdan dünyadaki en ilgi çekici yer İŞİD'in kontrol ettiği bölgeler ya da ABD'nin İncil Kuşağı olarak adlandırılan muhafazakâr güneyi değil, Silikon Vadisi'dir. Yüksek teknoloji gurularının teknoloji odaklı, tanrısız bu yeni cesur dini işte burada mayalıyorlar. *Mutluluk, barış, refah, hatta ebedi yaşam gibi kadim sözleri, ilahi varlıklar değil teknoloji aracılığıyla sunuyorlar.* Üstelik tüm bunları ölümden sonra yerine bu dünyada vaat ediyorlar.

Homo sapiens'in tarihsel görevini yerine getirdiğini ve gelecekte bir yeri olmadığını onaylarken, daha üstün bir insan modeli olan **Homo deus'u** yaratmak için teknolojiyi kullanmamız gerektiği sonucuna varır. *Homo deus* insani özelliklerinin bir kısmını koruyacak ve en karmaşık algoritmalara karşı kalesini koruyabilmesini sağlayacak sürümü yükseltilmiş fiziksel ve zihinsel yetilerin de keyfini sürecektir.

Zekâ bilinçten ayrıldığı ve bilinci olmayan zeka tehlikeli bir hızla ilerlediği için insanların oyunda kalabilmelerinin yolu, yorulmadan kendi zihinlerinin sürümünü de yükseltmelerinden geçiyor.

Bilişsele Devrim 70 bin yıl önce Sapiens'in zihinsel yapısını değiştirerek önemsiz bir Afrika maymununu dünyanın hükümdarı haline getirdi.

Tekno-hümanizme göre genlerimizde değişiklik yaparak ve beynimizdeki bağlantıları yeniden yapılandırarak ikinci bir bilişsel devrimi ateşlemek mümkün olabilir. Birinci Bilişsel Devrim'in zihinsel yenilikleri *Homo sapiens'e* öznelerarası aleme giriş izni verdi ve bizi gezegenin hâkimi yaptı. İkinci bilişsel devrim de *Homo deus'a* hayal bile edilemeyecek yeni alemlerin anahtarını teslim ederken bizi de galaksinin lordlarına dönüştürebilir.

Korkunun Kokusunu Alıyorum

Tekno-hümanizm en sonunda insanların *sürümlerini düşürebilir*. Sistem, süper-insan meziyetlerine sahip olmalarından korktuğu için değil, sistemin ayağına dolanarak onu yavaşlatacak rahatsız edici insan özelliklerinden kurtulması için sürümleri düşmüş insanları tercih edebilir. Her çiftçinin de bildiği gibi *sürüde sorun çıkaran genelde en akıllı keçilerdir*, bu nedendir ki Tarım Devrimi de hayvanların zihinsel yetilerinin düşük olduğuna inanılmasını bu kadar önemser.

Tekno-hümanistler tarafından hayal edilen ikinci bilişsel devrim bize aynısının yaparak, hiç görülmemiş bir hızda veri aktarıp işleyebilen, rüya ve şüpheden yoksun, dikkatini toplayamayan insan dişlileri üretebilir. Milyonlarca yıldır gelişmiş şempanzelerdik. Gelecekteyse haddinden büyük, battal boy karıncalara dönüşebiliriz...

Kendimizi dinlememizi öğütleyen hümanist tavsiye pek çok insanın hayatını karartırken, doğru kimyasalın doğru dozda kullanımı milyonlarca insanın ruh halini ve ilişkilerini düzeltmiş durumda. Bazı insanların kendini dinleyebilmesi, ancak içinde bağırsıp duran sesleri susturmasıyla mümkün olabilir.

Modern psikiyatriye göre pek çok "iç ses" ve "özgün arzu" nörolojik hastalıklar ve biyokimyasal dengesizliklerin bir yan ürünü olmaktan ibarettir. Klinik depresyondan mustarip insanlar, biyokimyasal bir bozukluk yüzünden her şeyi karanlık camlar ardında gördükleri için umut vaat eden kariyerlerden ya da sağlıklı ilişkilerden vazgeçiyorlar. Bu yıkıcı sesleri dinlemektense susturmak daha hayırlı olabilir.

VERİ DİNİ

Dataizm kendi gelişim süreci içinde geleneksel öğrenme piramidini

tersyüz ediyor. Veri yakın zamana kadar zihinsel faaliyetin uzun zincirindeki ilk halka olarak kabul görüyordu. **İnsanlar veriyi damıtarak bilgiye, bilgiyi kavrayışa, kavrayışı bilgeliğe çevirmekle yükümlüydü.** Ancak insanların devasa veri akışıyla artık baş edemediğine inanan Dataistler bu izleğin takip edilemediğini, datanın bilgiye dönüşemediğini, kavrayışın ve bilgeliğinse ortada kaldığını düşündüler. Böylece veri işleme görevinin insan beyninden katbekat üstün kapasiteli elektronik algoritmalara devredilmesi gerektiği sonucuna vardılar. Aslında bu durum, Dataistlerin insanın kavrayışına ve bilgeliğine şüpheyle yaklaşmasının, Büyük Veri ve bilgisayar algoritmalarını daha güvenilir bulmasının sonucuydu.

Dataizm iki temel disiplinle köklü ilişkiler kurar: *bilgisayar bilimleri ve biyoloji*. Bu iki disiplinden biyolojinin daha ön planda olduğunu söyleyebiliriz.

Verinin hacmi ve hızı arttıkça seçimler, **siyasal partiler ve meclis gibi saygın kurumlar**, etik dışı oldukları için değil, *veriyi yeterince hızlı işleyemedikleri için köhneleşir*.

Bu kurumlar, siyasetin teknolojidenden daha hızlı değiştiği bir dönemde doğmuştur. Sanayi Devrimi 19. Ve 20. Yüzyıllarda, siyasetçi ve seçmenlerin kendi rotalarını belirleyerek teknolojik gelişmenin bir adım önünde olmalarını sağlayacak kadar yavaş gelişme göstermiştir.

Siyasetin ritmi, buhar gücünün revaçta olduğu günlerden bu yana pek değişmezken, teknoloji birinci vitesten dördüncü vitese geçti bile. Teknolojik devrimler siyasi ilerlemeyi hızla geride bırakırken hem milletvekillerinin hem de seçmenlerin kontrolü kaybetmesine neden oluyor.

Bürokrasi önündeki veri dağının altında ezilen devlet kaplumbağasının, teknoloji tavşanını yakalamasına imkânı yok. ABD Ulusal Güvenlik Ajansı (NSA) her kelimenizi takibe almış olabilir.

Ancak ülkenin dış politikasındaki başarısızlıklardan anlayacağımız üzere, Washington'dakiler ellerindeki tüm bu veriyle ne yapacağını bilmiyor. ABD'nin durumu rakibinin elindeki tüm kartları bilmesine rağmen, her turda kaybeden bir poker oyuncusuna benziyor.

Tarihte ilk kez bir devlet, dünyada neler olup bittiğine dair bu kadar çok bilgiye sahip olduğu halde bu kadar beceriksizce her şeyi eline yüzüne bulaştırmayı başarmıştır.

Önümüzdeki yıllarda teknolojinin hızlı davranarak siyasetten rol çalacağı internet benzeri devrimlere imza atmasını bekleyebiliriz. Yapay zekâ ve biyoteknoloji, hâlâ siyaset radarımızda minik bir sinyalden ibaret olsa da yakında toplumlarımızı, ekonomilerimizi (ve tabii bedenlerimizi ve zihinlerimizi de) elden geçirecek.

Sıradan seçmen demokratik mekanizmanın artık onları yetkin kılmadığını hissetmeye başlıyor. Dünya, seçmenlerin gözü önünde çepeçevre değişiyor ve onlar bu değişimin neden ve nasıl gerçekleştiğini anlayamıyor. Güç ellerinden kayıp giderken bu gücün nereye gittiğini

bilmiyor. İngiliz seçmen bu gücün kendi ellerinden kayıp Avrupa Birliği'ne göç ettiğini düşündüğünden Brexit lehine oy kullandı. ABD seçmenleri tüm gücün "kurulu düzenin" tekelinde olduğuna inandığı için yerleşik düzene farklı açılardan karşı çıkan Bernie Sanders ve Donald Trump gibi adayları destekledi.

Üzücü olan şu ki kimse tüm bu gücün nereye gittiğini bilmiyor. İngiltere Avrupa Birliği'nden çıktığında ya da Trump Beyaz Saray'ı aldığı anda, sonuçta güç sıradan seçmenin eline geri dönmeyecek!

Geleceğimizi piyasa güçlerine emanet etmek tehlikelidir çünkü bu güçler insanlığın ortak çıkarları yerine piyasanın çıkarlarını savunacaktır. Piyasanın eli, görünmez olduğu kadar kördür, eğer denetimden muaf olursa küresel ısınma tehdidi ya da yapay zekanın tehlike potansiyeli karşısında başarısız olur.

Tüm bu işleyişin ardında ipleri elinde tutan birileri olduğuna dair genel bir inanış var. Demokrat politikacıların ya da otokrat despotların yerine dünyayı gizlice yöneten bir milyarderler zümresinin her şeyi kontrol ettiğini düşünüyorlar. Sistemin karmaşıklığını hafife alan bu tip komplo teorileri hiçbir yere varmaz. Gizli odalarda purolarını tütürüp viskilerini yudumlayan birkaç milyarderin, bırakın dünyayı kontrol etmeyi, olup biten her şeyi anlamasına bile imkân yoktur.

Sonuç olarak insan evladı geçtiğimiz 70 bin yılda önce yayıldı, daha sonra farklı gruplara ayrıldı ve nihayetinde yeniden birleşti. Gelgelelim bu birleşme süreci bizi başladığımız noktaya geri götürmedi. İnsan toplulukları bugünün kasabasında bir araya geldiğinde, yol boyunca toplayıp geliştirdikleri araçların, düşüncelerin ve davranışların eşsiz mirası da onlara eşlik ediyordu. Bugün modern kilerlerimiz Ortadoğu'nun buğdayı, And Dağları'nın patatesi, Yeni Gine'nin şekeri ve Etiyopya'nın kahvesiyle dolup taşıyor. Aynı şekilde dilimiz, dinimiz, müziğimiz ve siyasetimiz de gezegenin her köşesinden toplanmış mirasla zenginleşmiş durumda.

Eğer insan türü sahiden tek bir bilişim sisteminden ibaretse, bunun son çıktısı ne olabilir? Dataistler bunun, Nesnelere İnterneti adı verilen, yeni ve çok daha etkin bir bilişim sistemi olduğunu öne sürüyor. *Homo sapiens'in* sonu bu sistem tamamlandıktan sonra gelecek.

Bilgi Özgür Kalmak İstiyor

Tıpkı kapitalizm gibi Dataizm de yoluna tarafsız bir bilimsel teori olarak başlamış olsa da giderek doğruyu ve yanlışlığı belirleme iddiası taşıyan bir din olma yolunda ilerliyor. Bu dinin en yüce değeriyse "bilgi akışı". Eğer yaşam bilginin devinimiyse ve biz yaşamın iyi olduğuna inanıyorsak, o halde evrendeki bilgi akışını arttırmamız, derinleştirmemiz ve yaymamız gerekir.

Dataizme göre insan deneyimleri kutsal değildir ve *Homo sapiens* yaratılışın zirvesi olmadığı gibi *Homo deus'un öncüsü* de olamaz. İnsanlar zamanla gezegenimizin sınırlarını aşıp galaksiye hatta tüm evrene yayılacak "Nesnelere İnternetini" yaratma amacıyla kullanılan araçlardan ibarettir. Bu kozmik bilişim sistemi, adeta Tanrı gibi her yerde olacak ve her şeyi kontrol edecek, insanlarınsa sisteme dahil olup onunla kaynaşmaktan başka şansları kalmayacaktır.

ABD neden Sovyetler Birliği'nden daha hızlı büyüdü? Çünkü bilgi ABD'de daha serbest dolaşıyordu. Peki, ABD'liler Nijeryalılara göre neden daha sağlıklı, daha varlıklı ve mutlu? Tabii ki bilginin özgürlüğü sayesinde. Yani daha iyi bir dünya yaratmak istiyorsak, veriyi özgür kılmalıyız.

Kaydet, Yükle, Paylaş

Voltaire gibi düşünürlerin döneminde hümanistler, "*Tanrı insanın hayal gücünün bir ürünüdür,*" diyordu.

Dataizm, hümanizmi kendi silahıyla vuruyor: "*Tanrı'nın insanın hayal gücünün bir ürünü olduğu doğru, ancak insanın hayal gücü de biyokimyasal algoritmaların bir ürünü.*"

18. yüzyılda hümanizm tanrı merkezci dünya görüşünü insan merkezci bir yaklaşıma dönüştürerek Tanrı'yı dışladı.

21. yüzyıla geldiğimizdeyse Dataizm, insanları dışlayarak insan merkezci yaklaşımı veri merkezci bir görüşe dönüştürecek gibi duruyor.

Dataist devrim birkaç yüzyıl sonra değilse bile önümüzdeki yetmiş seksen yıl içinde gerçekleşebilir. Sonuçtan hümanist devrim de bir gecede gerçekleşmedi. İnsanlar uzun süre iman etmeye devam ederek insan evladının Tanrı tarafından bir tür ilahi amaç için yaratıldığını öne sürdüler ve bu yüzden insan kutsaldır dediler. Uzunca bir zaman sonra insanlar, kendi varlıklarının başlı başına kutsal olduğunu ve Tanrı'nın aslında var olmadığını dile getirme cesaretini gösterebildi.

Benzer şekilde bugünün Dataistleri Nesnelere İnternetinin kutsallığını, insanların ihtiyaçlarına hizmet etmek için insanlar tarafından yaratılmış olmasına dayandırıyor. Zamanla Nesnelere interneti de kendi başına kutsallığını ilan edecektir.

İnsan merkezci dünya görüşünün yerini veri merkezci bir yaklaşıma devretmesi, tıpkı tüm önemli devrimler gibi, sadece felsefi değil uygulamaya dönük bir devrimle gerçekleşecek.

"İnsanın Tanrı'yı icat ettiğini" söyleyen **hümanist görüş** önemliydi çünkü uygulamaya dönük geniş kapsamlı imalar taşıyordu. "*Organizmalar birer algoritmadır*" diyen **Dataist görüş** de aynı ölçüde önemli çünkü günden güne uygulamada karşılık bulmaya başlıyor. Fikirler dünyayı, davranışları etkileyebildiği ölçüde değiştirebilir.

"*Kim olduğunu mu bilmek istiyorsun?*" diye sorar Dataizm. "*O zaman dağ tepe dolaşmayı bırak. DNA dizilimini analiz ettirdin mi? Hayır mı? Daha ne bekliyorsun? Hemen git ve yaptır. Büyükanneni, anneni, babanı ve kardeşlerini de götür, onların verileri de son derce değerli...*"

Sonuçta yaşama gerçekten geniş bir pencereden bakabilirsek tüm sorunlar ve gelişmeler birbirine bağlı üç sürecin gölgesinde kalacak:

1. *Bilim tüm toplumu, organizmaların algoritmalar ve yaşamın veri işleme süreci olduğuna ikna eden bir dogma olma yolunda ilerliyor.*
2. *Zekâ bilinçle yollarını ayırıyor.*
3. *Bilinci olmayan ama yüksek zekalı algoritmalar yakında bizi bizden daha iyi bilecek.*

KAYNAKÇA

**HOMO DEUS-Yarının Kısa Bir Tarihi
(A Brief History of Tomorrow)**

Yuval Noah HARARI

Çeviri: Poyzan Nur Taneli

Kolektif Kitap-2. Baskı Aralık (453 sayfa- 34 TL)